

FÖRHANDLINGARNA

INFÖR

SKILJEDOMSTOLEN AF 1909

I

RENBETESFRÅGAN

AFDELNING I

SVENSK INLAGA N:R 2

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET, P. A. NORSTEDT & SÖNER
1909

FÖRHANDLINGARNA

INFÖR

SKILJEDOMSTOLEN AF 1909

I

RENBETESFRÅGAN

AFDELNING I

SVENSK INLAGA N:R 2

-----0-----
STOCKHOLM

Innehållsförteckning.

	Sid.
Tvistens föremål	1
Flyttningar till Norge i äldre tid	2
Orsakerna till lapparnes flyttningar	11
Kodicillens innebörd, räckvidd och tillämplighet	22
Renbetningens förhållande till det norska jordbruket	29
Svenska renbetesförhållanden	33
Renbeståndet i Karesuando och Jukkasjärvi socknar i äldre och nyare tid	39
Nödvändigheten af öfverflyttning	41
Bevisskyldigheten	47
Norska påståenden om obehöfligheten af öfverflyttning före den 15 juni	48
Undersökningsområdet	55
Vilhelmina, Sorsele och Tärna lappar	57
Yrkandena	59

Till

Den i anledning af konventionen mellan Sverige och Norge af den 26 oktober 1905, art. 2, mom. 3 tillsatta skiljedomstolen.

Till ytterligare belysning af frågan rörande de utredningar, som på föranstaltande af skiljedomstolen må ifrågakomma, och till bemötande af de från norsk sida i sådant hänseende framställda yrkanden anföres vördsamt följande.

Det synes med anledning af hvad som förekommit vara nödigt att till en början erinra om föremålet för den sakliga tvisten. Detta är jämlikt kompromissen af den 29 mars 1909 frågan, om och i hvilken utsträckning det må vara nödvändigt för de svenska lapparna ifrån Karesuando, Jukkasjärvi, Vilhelmina, Sorsele eller Tärna socknar att, oberoende af ovanliga väderleksförhållanden, företaga flyttningen till Norge före den 15 juni samt om och i hvilken utsträckning till följd häraf rätt till tidigare inflyttning, utan vederbörande jordägares eller brukares samtycke och oberoende af ovanliga väderleksförhållanden, skall vara lapparne tillerkänd under den tid 1883 års lag om flyttlapparne skall fortfarande gälla.

De spörsmål, hvilka föreligga till undersökning och pröfning, äro sålunda synnerligen begränsade. Det är ej fråga om, huruvida eller i hvad mån lapparne öfver hufvud taget skola äga rätt att flytta öfver med sina renar. Denna rätt är nämligen klar. I artikel 2 i konventionen den 26 okt. 1905 är fastslaget, att den i bägge rikena vid konventionens afslutande gällande lagen af 1883 rörande flyttlapparne, hvilken lag senast utsträckts att gälla intill utgången af år 1907, skall förlängas på ytterligare tio år eller intill utgången af år 1917; dock att vid lagens tillämpning vissa jämkningar må ifrågakomma. Berörda lag, hvilken

sålunda tills vidare — och till följd af öfvereskommelse af 19 januari — 6 februari 1907 ända till medio af år 1920 — fortfarande reglerar de svenska lapparnes rätt i Norge, angifver i sin § 3, att "lapparne äro berättigade att årligen med sina renar flytta från det ena riket in i det andra ocli uppehålla sig å de trakter, hvilka hvardera rikets lappar efter gammal sedvana hitintills hafva besökt". Den rätt, som härigenom tillerkännes de svenska lapparne att flytta in i Norge, är oomtvistlig, och den måste naturligen, så länge 1883 års lag gäller, tillämpas på samma sätt och till samma omfattning som före konventionen af den 26 oktober 1905, i den mån icke själfva konventionen stadgar några jämkningar. I detta hänseende är nu att märka, att medan 1883 års lag medgifver de svenska lapparne att utan vederbörande jordägares eller brukares samtycke uppehålla sig i Norge med sina renar från början af maj till slutet af september, konventionen gör frågan om inflyttningstiden beroende af särskild utredning och interimistiskt, tills denna utredning skett, fixerar tidigaste inflyttningstiden till den 15 juni. Fasthållas här ofvan angifna synpunkter, kan man ej undgå finna, att många renfrågan berörande spörsmål, hvilka man från norsk sida är benägen tillmäta betydelse i förevarande sak, ej äga relevans för densamma. Afsikten med den norska framställningen måste uppenbarligen vara att söka åstadkomma en från norsk synpunkt som riktig ansedd, moralisk argumentering, oberoende utaf huruvida den har verklig betydelse för saken eller icke. I det följande skall angifvas den närmare innebörden af denna erinran, hvilken synes mig träffa stora partier af det utredningsmaterial, som hittills blifvit från norsk sida infördt i rättegången. Af anförda skäl synes emellertid icke nödigt att f. n. från svensk sida ägna detta material all den genomgående granskning och kritik, hvartill det samma gifver anledning, utan må därmed anstå, till dess det vid behandling af själfva sakfrågan visar sig nödigt.

Vidkommande frågan, sedan huru lång tid tillbaka regelmässiga flyttningar med ren från svenska marker till Norge förekommit, uttalas härom från norsk sida den uppfattning, att sådana flyttningar äro af jämförelsevis nyare datum och att de börjat först i det 16:e eller 17:e århundradet. Denna uppfattning är icke riktig..

Endast ett stöd* för densamma anföres från norsk sida, nämligen Gustaf von Dübens arbete "Om Lappland och lapparne".

* Det ytterligare bevis för sin menings riktighet, som den norska inlagans författare finner i ett riksdagsanförande från år 1883, citeradt å inlagans sid. 6 f, är tydligen endast ett på v. Düben stödt andrahandsuttalande, som icke kan tillmätas något själfständigt värde.

Med afseende å denna auktoritet må erinras, att nämnda arbete är ett nu snart 40 år gammalt verk, som visserligen för sin tid var mycket förtjänstfullt, men som dock till största delen blott är en kompilation af äldre källor och hvars mera själfständiga delar, särskildt de historiska och språkliga partierna, endast få begagnas med varsamhet och alltid vaken kritik. Dess författare var läkare och antropolog och hade hvarken tid eller tillfälle att anställa de grundliga historiska och språkliga forskningar, som äro nödvändiga för att få en klarare inblick i den nyssnämnda frågan. I förevarande sak särskildt må framhållas, att von Düben aldrig själf besökt Karesuando, Juckasjärvi, Vilhelmina eller Tärna socknar samt att beträffande hans personliga kännedom om lapparna och deras förhållanden å öfriga ställen i lappmarkerna denna tydligen icke varit mera ingående, i det han själf uttalar, att han fått tillfälle "*åtminstone något*"* lära känna Sorsele, Arjeplogs, Arvidsjaurs och Lule lappar". (Sid. V).

För hvar och en, som af någon anledning mera ingående sysslat med detta ämne, är det ock väl känt, att man numera icke kan och får stanna vid von Dübens väsentligen dilettantiska skildring af lapparnes äldsta historia, utan att forskningen rörande dessa ting sedan dess skridit fram med stora steg och kommit till i mångt och mycket helt andra resultat än dem von Düben i sin bok framställt.

De senaste frukterna af forskningen rörande lapparnas äldsta historia hafva, såsom bekant torde vara, framlagts i prof. K. B. Wiklunds verk "*De svenska nomadlapparnas flyttningar till Norge i äldre och nyare tid*", Upsala 1908, hvaraf exemplar redan blifvit skiljedomstolens medlemmar tillställda.

Det är naturligt, att man från äldre tider rörande dessa aflägsna trakter svårligen kan påräkna några *direkta* underrättelser om ett för den yttre världen då ännu så likgiltigt ämne som de nomadiserande lapparnes vandringar ned till Västerhafvets kust. Från medeltiden har man ju öfver hufvud taget ytterst sparsamma underrättelser om trakterna norr om polcirkeln. Med tanken fäst härpå är det då nästan förvånande, att man från denna tid ändock kan finna så goda *indirekta* upplysningar rörande lapparnes vandringar. I Wiklunds arbete, sid. 9, påpekas det nämligen, att man redan från 800-talet e. Kr. har ett fullgodt bevis för en ganska högt utvecklad, af lappar bedrifven renskötsel i nuvarande Tromsö amt, hvilken renskötsel i följd af de klimatiska förhållandena o. dyl. nödvändiggjorde en nomadiserande vandring mellan Västerhafvet

* Kursiveradt här.

och trakterna öster om Kölen (jfr härom närmare framställningen i nyssnämnda arbete).

Det finns intet, som talar för, att 800-talets nomadiserande renskötsel blott varit en tillfällighet, som snart åter försvunnit. Att man under flera århundraden därefter icke hör talas om den, beror helt enkelt på att man öfverhufvudtaget nästan intet hör om dessa trakter (jfr dock Wiklund, sid. 10), förrän frågan om herraväldet öfver ishafskusten mot slutet af 1500-talet blir brännande och därför också aktstyckena från höga Norden blifva flera och mera innehållsrika än förut. De aktstycken från denna tid och början af 1600-talet, som på något sätt omnämna lapparnes flyttningar öfver till Västerhafskusten, hafva genom den senaste svensk-norska lappkommissionens försorg utgifvits i Wiklund s och Qvigstads dokumentsamling, hvilket verk också på åtskilliga ställen i annat sammanhang återopas i den norska inlagan. I förevarande fråga begagnar den sig emellertid icke af detta ganska vidlyftiga material, utan återopar sig (sid. 4 ff.) blott på von Dübens på ett bristfälligt material grundade framställning. Med den af den norska inlagan återopade berättelsen af Gerhard Jostling må man jämföra de underrättelser, som lämnas t. ex. å dokumentsamlingens sid. II 227 (sista mom.), 234 (näst sista mom.), 282 (mom. 3), 285 (Lage Urnes instrux), 290 (midten), 292 (om Lule lappmark 4, 5; Torne lappmark 4). Man torde ock beakta den karakteristiska frågan, huruvida vissa af Torne lappmarks "byar" lågo öster eller väster om fjällryggen, hvilken fråga kan ha uppkommit endast därför, att lapparne ibland lågo på den ena, ibland på den andra sidan (svenska sakregistret II 495 f.)* Jostlings skrifvelse får sålunda icke läsas utan jämförelse med andra samtida dokument och sedan begagnas som bevis för att lapparnes flyttningar till Norge uppkommit först mot slutet af 1500-talet. Att finnskatten upptogs vintertiden öster om fjällen inne i landet utgör intet bevis mot förekomsten af regelmässiga vandringar mot Västerhafvet på sommaren. Tydligen var nämligen vintern den lämpligaste tiden för skattens upptagande. Under sommaren voro lapparne skingrade öfver betesmarkerna och samlades aldrig mera talrikt. Under vinteruppehållet i Sverige däremot kunde de lätt påträffas vid de sedvanliga marknaderna o. d. Dessutom lade kommunikationsförhållandena nästan öfverstigliga hinder i vägen för ett uppsökande af lapparne under sommaren. Härom må anföras ett uttalande af major Schnitler uti en "Deduction" af den 26 juni 1745

* Härmed kan jämföras framställningen hos Wiklund, sid. 10—21, hvarvid bör observeras, att en del af det hithörande materialet blifvit känt, först efter det att nämnda verk utkommit.

(Den norska renbeteskommissionens af 1897 Indst. af 1904 bil. sid. 42). Efter att hafva omtalat, huru vederbörande i Sverige om vintern "let og magelig kan overfare hele Lapmark og besøge Lapperne selv i deres District", anför han: "Derimod Norsk Lapmark, hvor Lapperne Sommeren over ligge, har de vanskligheder, at man ikke paa den Tid med Reen, eller Hest eller til Foodz, for de mange Søer, Elve, Moradser og Field Precipers skyld kan igjennemreise Landet". Ytterligere karakteristiska exempel på svårigheten att anträffa fjällappar på sommaren meddelas från 1700-talet i Wiklund och Qvigstads dokumentsamling II 325 (1728), 328 (1739), etc.

von Dübens erinran om västersjöfinnarne, af hvilka svenskarne togo skatt, är snarare ägnad att bestyrka påståendet, att flyttningar ägt rum, än tvärtom. Dessa sjöappar eller deras förfäder hade nämligen ursprungligen varit fjällappar, som flyttat mellan Sverige och Norge och sedan af någon anledning för beständigt slagit sig ned på den norska kusten, men kvarstått i sitt gäldenärs-, handels- och skatteförhållande till de svenska birkarlarna och den svenska kronan; se härom närmare Wiklunds arbete, sid. 10 f.

Å sid. 4 i den norska inlagan antydes, att de till Västerhafskusten öfverflyttande nomaderna voro *svenska* lappar, som gingo in på *norskt* territorium. Det måste i anledning här af framhållas, att tillhörigheten till den ena eller andra staten, hvad lapparne beträffar, är en sekundär och sen fråga. Från början hörde lapparne hvarken till Sverige eller Norge, och de ödemarker, i hvilka de nomadiserade, voro deras eget land och icke svenskt eller norskt. Belysande härutinnan är, att på äldre kartor öfver nordliga Skandinavien och angränsande trakter hela det inre landområdet från Västerhafvet fram emot Hvita hafvet betecknas med det gemensamma namnet "Lapponia". Långt ned i tiderna fortforo fjällapparne också att vara ett enhetligt folk, som icke kunde uppdelas i ett svenskt och ett norskt lappfolk. Skulle en indelning företagas, torde den — enligt hvad etnografi och språkvetenskap visa — riktigare ha kunnat ske i grupper, räknade från norr till söder, än i grupper, räknade från väster till öster. Ännu vid tiden för den stora gränsregleringen var det i många fall ytterst svårt att afgöra, om en lapp skulle räknas för svensk eller norsk. Han var, enligt Schnitlers terminologi, "Østlap", d. v. s. en nomadiserande lapp, som åtminstone under vissa tider af året vistades öster om Kölen, och hans tillhörighet till den ena eller andra staten berodde esomoftast på en tillfällighet. De "norska" östlappar, som Schnitler omtalar från nuvarande Tromsö amt och om hvilka han meddelar särskilda personalier och andra uppgifter, flytta-

de sålunda i allt på samma sätt, efter samma vägar, till och från samma trakter ock vid samma tider som deras "svenska" bröder och härstammade från "svenska" lappar, som af någon orsak, närmast väl för att icke komma i klammeri med de norska myndigheterna, börjat betala skatt äfven till Norge (se härom Dokumentsamlingen, I 283 f., 299 f., Wiklund, sid. 61, 81 *t*).

Schnitler själf har indelat lapparne i tre slag (jfr norska inlagan sid. 3), hvilket framgår af olika hans berättelser. Uti en relation af den 15 april 1744 (Dok. saml. I: 448, 449) skrifver han sålunda: "I mine forrige allerunderdanigste Relationer af 19de August og 10de October 1743 har jeg rørt derom, at der (i Nordlands d. v. s. nuvarande Nordlands och Tromsø amt) ere (1) *Field-Lapper** eller saa kaldede Svenske Øst-Lapper, som med deres Reen om Vinteren ligge i de mægtige Gran-Skouger i Sverrigs Lapmark, og om Sommeren paa de Norske Fielde neer imod Søn; Disse Slags Folk kan nu for deres Reens Skyld ei undvære de Svenske Gran-Skouge om Vinteren, ei heller de Norske Fielde om Sommeren; Og disse ere af Lap-Finnerne de ligeste og af skikkelige Formue, meer og mindre efter deres Reens Antall. *Et 2det Slags** ere saakaldede Norske Bøyde-Lapper, som *tilforn Svenske Øst-Lapper have været*, men efter at de ved ulykkelige Hendelser have tabt deres Reen, ere *fra Sverrig udarmede, ned til Norge komme*, og blive i Norge stadig, uden til Sverrig at overfløtte; Thi naar de ingen Reen have, kan de ikke leve hverken i Sverrigs Lapmark, ei heller alleene af de Norske Fielde; Men siden Lappene i Sverrig maa betale temmelig stor Skat, og her i Landet sidde de Skatte-frie, nyde, eller tage de sig den Frihed, at bruge Norske Skouge, Fielde, Vande, og Fjorder, at søge deres Næring af; En Deel af dem f øre sig skikkelig op, tage Forlov af den Norske Øvrighed, eller Bonde, og arbeide for Bønderne, og saadanne kan ansees næsten som Huusmænd andenstedz under Bønder-Gaarder: Men en Deel strippe omkring i Landet, som Fanter, tiltage sig all Selv-raadighed i Fielde og Fjorder imod Bøndernes Forlov, ja imod deres Forbud, Bønderne til Besvær og Trængsel. *Det 3die Slags** her i Landet ere Bue- eller Boe, eller og kaldede Søe-Finner, som sidde stadig paa et Stæd, og bruge deres Gaarder og Fiskerie, iblant og ligesom andre Normænd, og er at ansee for Norske Bønder, undtagen de *blive ved deres gamle Lappe-Sprog, Klæde-Dragt, og gifte sig ikke gerne uden for deres Æt, eller Folke-Slag*.

Det er nu det lste Slags Lapfinner, eller saakaldede Svenske Øst-lapper, som her i denne allerunderdanigste Deduction tales om; Thi de andre 2de Slags ere privative eene Norske."

* Kursiveradt här.

Att for Schnitler endast funnit, ett slags *flyttlappar* bekräftas uti hans "Deduction" den 26 juni 1745, där han talar om "de saakaldede Øst-Lapper". Han anför här: "Ved disse Omstændigheder ere nu Lapperne fra *umindelige Aar** bleven anseede, og ere at anse i Norsk Lapmark vesten for Kiølen om Sommeren for Nordske — og i Sverriges Lapmark Østen for Kiølen om Vinteren for Svenske Undersaattere, paa-følgelig have de til begge, saavel Norges som Sverriges Crone fra Arildz Tid skattet."

Då uti norska inlagan (sid. 3) omtalas, att Schnitler "forefandt 4 Slags 'Lapfinner'", afser detta, ehuru så ej af ordalagen framgår, endast anteckningar i hans protokoll rörande hörda personers indelning af lapparne i fyra slag. Från det förhör, som den 28 augusti 1743 hölls på gården Nord-Strømmen vid Reisenfjord, må sålunda här intagas: "Ellers forklarede saavel Laug-Retten som Vidnerne, at her i denne *Missionariats District af Reisens og Malangens Fiorder* gives 4 Slags *Lap-Finner*:"

De lste ere *Bue-* eller *Boe-Finner*, som besidde og bruge deres Gaarder, som andre *Norske* bønder.

De 2dre ere *Bøyde-* eller *Field-Lapper*, som blive stadige her i *Norge*, nære sig deels af deres Reen-dyr, hvilke de imod Vinteren med *Øst-Lappene* oversende til *Sverrigs Torne Lapmark*, og om Vaaren faae derfra tilbage, deels leve af Fiskerie i Fiordene, deels af Arbeide for *Bønderne*.

Det 3die Slags kan kaldes *Norske Øst-Lapper*, hvilke om Sommeren opholde sig i *Norske* Fielde og betale deres Skat til *Norske* Fogder, og om Høsten fare over til *Sverrigs Lapmark*, hvorefter i *Reisen* og *Malangen* skal være.....7. *Familier*.

Det 4de Slags ere *Svenske Øst-Lapper*, som sidde paa *Norske* Fielde Sommeren over, og om Vinteren ligge i *Sverrig*; disse betale ingen skat til *Norge* — — — — saa de kiende ei den *Norske* hverken *Geistlig* eller *Verdslig Øvrighed*, ei heller kiendes af dem; — — —

Af disse *Svenske Østlapper* paa de *Norske* Fielde ere om Sommeren Mangfoldige, som de ej vidste Tall paa." (Dok. saml. I: 275 f., åberopadt i norska inlagan.)

Enligt denna utsaga kunde det angifna 3dj e slaget endast "kaldes norske" östlappar, hvilket är lätt förklarligt, då den enda skillnaden mellan dem och de "svenska" östlapparna synes hafva varit, att de förra kommo i beröring med de norska myndigheterna och mera allmänt betalade skatt till Norge. Deras antal var ju äfven mycket

ringa, endast sju, mot de ”svenska” östlapparna, hvilka voro ”Mangfaldige, som de ej vidste Tall paa”.

Såsom äfven Schnitler framhållit (bl. a. Dok. saml. I: 452), kunde icke renar och sålunda ej heller lapparne under vintern vistas å fjällen i nuvarande Tromsö och Nordlands amt, utan måste de då alla söka sig in till Sverige. I Finmarkens amt äro naturförhållandena något annorlunda, så att lapparne äfven under vintern delvis kunde uppehålla sig där och endast behöfde söka fyllnadsbete i Sverige. Allt efter den närmare beröringen med det ena eller andra folkets samhällseliga institutioner och myndigheter, hvilket å sin sida i allmänhet var beroende af uppehållets långvarighet i de olika rikena, kommo lapparne att betraktas såsom svenska eller norska undersåtar.

I nuvarande Västerbottens läns och Nordlands amts gränstrakter var det en fullständig förvirring i afseende på statsborgarskap, hvilken förorsakade Schnitler mycket bryderi vid hans undersökningar och synnerligen tydligt visar det onaturliga i uppdelningen af det *enhetliga* lappska nomadfolket i ”svenska” lappar och ”norska” lappar. De utförliga registren öfver de härvarande betestrakterna och deras innehafvare (Dok. saml. II 497 ff.) visa de olika lappfamiljerna stadda i en ständig rörelse från öster till väster, från väster till öster. Särskildt må bemärkas, att vattendelaren mellan Bottniska viken och Västerhafvet, hvilken sedan i stort blef den politiska gränsen mellan Sverige och Norge, icke på något sätt verkade hämmande på denna rörelse.

Längre i norr hade man likaså en traditionell flyttning till och öfver vattendelaren, och äfven där kan man af de historiska källorna iakttaga samma rörelse mellan de olika betesområdena som i söder.

En fix politisk gräns med tillhörande fasta statsborgerliga band måste sålunda för lapparne själfva med deras säregna, af klimatet, renarnes egenskaper o. dyl. betingade förhållanden hafva blifvit en onaturlighet, hur naturlig och oundgänglig den än måste vara för de intresserade staterna själfva. Vid fastställandet af gränsen gjorde sig därför äfven de *humanitära hänsynen* i särdeles hög grad gällande. Detta framhålles också med stor styrka af *båda* staterna såväl i 1751 års gränstraktat som i 1905 års konvention om lapparnes flyttningar öfver gränsen.* Man erinrade sig — om också mer eller mindre klart — att det egentligen var lapparnes gamla land det här var fråga om och icke svenskarne eller norrmännens, och lät därför, såvidt möjligt var, lapparne allt fortfarande vara i besittning af sina gamla och häfdvunna flyttningsrättigheter.

* Den norska inlagans citat af Karlstadsöfverenskommelsen å sid. 21 är ofullständigt, enär däri ej upptagas orden ”af humanitäre hensyn”.

Såsom uttryck för norska regeringens uppfattning om lappfolkets enhet må jämväl omnämnas ett uttalande uti dess "Indstilling" af den 15 oktober 1867 (intagen i bil. till Kungl. Maj:ts proposition n:o 8 till svenska Riksdagen 1871 sid. 88). Man förklarade sig där helt och hållet sluta sig till det af de norska ledamöterna i 1866 års lappkommission beträffande kommissionens förslag till gemensam lapplag för båda rikena gjorda uttalande, "at dersom Erfaring skulde vise Nødvendigheden eller Hensigtsmæssigheden af nogen Förändring i de mellemrigske Bestemmelser om Lapperne enten i disses eller i de Fastboendes Interesse, vilde begge Rigers Lovgivningsmyndigheder indgaae derpaa, betragtede Lapperne som *et gammelt Fællesfolk, hvis Tarv begge Riger pligte at antage sig, uanset hvilket Rige Individerne retslig tilhøre*".*

Sammanställer man och granskar de uppgifter från äldre tid, som finnas rörande det svenska skatteupptagandet i Norge *dels* genom de s. k. birkarlarne och *dels* sedermera från Gustaf Vasas tid genom den svenska konungens fogdar, kan man för att finna en förklaring till detta skattekräfvande omöjligen undgå antaga, att vederbörande skattepliktiga betraktades som svenska undersåtar, hvilket åter måste bero därpå, att de kommit från Sverige. En jämn flyttning öfver till Norge måste hafva försiggått. Därunder förekom, att lappar af en eller annan anledning förlorade sina renar och därefter i stället för att flytta tillbaka till Sverige slog sig ned på den norska sidan och blefvo bofaste "sjö-lappar", som fortfarande ansågos stå i skattskyldighet till Sverige. Synnerligen belysande för hvad nu anförts är det af Wiklund (sid. 10) citerade bref för birkarlarne i Luleå och Piteå af den 14 februari 1498, däri det heter: "Tå klagade menigha Bijrcharlar som byggia och boo i för:de Lula och Pittha, till the gode men som byggia och boo wid westerhaffuett, att the måghe ee niutta theres gamla häffdh af the lappar, som ther boo och byggia, huilkett theres gamla föeldrer och tillförende häff haffua, som theres gamla breff Kong Månses vthwisar." Att utkräfvandet af lappskatt i Norge af svenska skatteindrivare hade sammanhang med de "svenska" lapparnes flyttning, antages äfven i den norska kommissionens Indstilling 1904 sid. 10, där det heter, att "naar nu disse "svenske Lapper" drog over Fjeldene ned til de norske Fjorde, fulgte Birkarlene efter for at opkræve Lappeskat og drive Handel baade med svenske og norske Lapper". Det medgifves äfven, att de norska myndigheterna icke synas hafva invändt något mot detta skatteupptagande, som, efter det Gustaf Wasa lagt det under den svenska

* Kursiveradt här.

kronan, utöfvades af hans fogdar (Indstillingen sid. 10). Med nu anförda förklaringar måste äfven från norsk sida anses vara medgifvet, att flyttningar sedan äldre tid voro vanliga. Förhållandena gestaltade sig så, att markerna från Tysfjorden till Kolahalfön blefvo ett slags samfaldt område för Sverige, Norge och Ryssland. Denna samfällighet utredde efter hand genom fredsslut och traktater, därvid Sverige af stod från sin höghets- och skatterätt på andra sidan Kölen. Därmed upphörde emellertid icke fjällapparnes gamla bruk att flytta från det ena landet till det andra, och vid den slutliga reglering af gränsförhållandena med hvad därmed sammanhängde, som skedde i midten af 18:e århundradet och fick sitt uttryck i gränstraktaten 7/18 okt. 1751 med tillhörande kodiciller, af såg man jämväl att skydda den rätt, hvartill detta bruk gifvit upphof. Att flyttningar från det ena riket till det andra vid denna tid voro vanliga, att för dem ansågos föreliggande tvingande skäl, att de därför borde få fortfara, och att detta var ett från svensk sida uppställt villkor för uppgörelsen, framgår med full klarhet af de uttalanden, som gjordes af Justitsraad Hielmstjerne och Generalauditör Stampe, hvilka af den danska regeringen utsetts att granska gränskommissariernas förslag. (Se kommissionsindstillingen 1904, bihanget sid. 8.) De yttra bland annat: "Iblandt de Conditioner, som den Svenske Grændse Commissarius, saavel ved adskillige af de foregaaende Tvisters Afgjørelse som ved hans Forslag til Forening for den 25:de Tvist har betinget sig, er Lappernes frie Overflyttelse een af de fornemmeste. — — — — — Hvad nu Tingen i sig selv angaar, da troe vi vel, at de Svenske have den største Fordeel ligesom af den Lappiske Nation, saa og af denne Lappernes Overflyttelse, som til Nationens Conservation er nødvendig; Men vi erfare tillige, af de fra Obrist Lieutenant Snittler Tid efter anden inkomne Relationer: — — — — Er denne Overflyttelse fra det eene Rige til det andet ganske nødvendig til den Lappiske Nations Conservation, og den største Deel af Lapperne maatte nødvendig crepere, naar de skule forbindes til beständig at forblive, enten paa den Norske eller paa Svenske Side af Fieldkiølen.- — — — — Om Sommeren derimod kand Reenerne ikke begaae sig i Skovene og Skövlandet, formedelst den overmaade store Mængde der er af Myg og andre Insecter, som mægtig plage Reenerne; derfor søge Reenerne mod Sommeren hen over Fieldryggen imod Havet og de Norske Fiorder — — — — Om end Lapperne forbydes at opholde sig blandt de Norske Fielde, saa skal dog saadan Forbud aldrig kunde exequeres. — — — Effecten af saadan Forbud ville saaledes blive den, som Forfarenhed og har lært, nemlig: at Lapperne uden Forlov, uden Afgift og uden at komme need i Bøyderne for at handle, dog vile med

deeres Reen er opholde sig blandt Fieldene, saa Nyttens af dem alleene cesserede, men Tingen blev liige fuldt ved. Om end Lapperne vilde liolde sig saadan Forbnd efterretlig, saa kunde de dog ikke, uden at crepere; thi Lapperne maa beständig følge deres Reener. — — — — I Henseende till disse Omstændigheder forhaabe vi allerunderdanigst, at Deres Kongelig May:t allernaadigst vil approbere, at denne Lappernes Overflyttelse herefter som hidindtil bliver tilladt, uanseet Deres May:t deraf haver liden Fordeel.”

Betydelsen af dessa uttalanden kan så mycket mindre underkännas, då man betänker, att de grunda sig på upplysningar, som inhämtats af den danske undersökningsmannen Major Peter Schnitler under hans resor och förhör.

Frågan om orsakerna till lapparnes flyttningar med sina renhjordar till Norge på våren och sommaren är en rent vetenskaplig fråga, hvilken man liksom hvarje annan dylik icke kan lösa utan att noggrant och opartiskt undersöka *hvarje* faktor, som kan inverka på densamma. Man konstaterar, att den norska inlagan visserligen ingående och med talrika och utförliga citat behandlar bl. a. den efter hvad det synes på ovederhäftig folktro grundade och af forskarne för länge sedan uppgifna teorin om renarnes behof af att dricka hafsvatten (sid. 7 f.), men icke på något sätt omnämner de talrika och både ur den äldre tryckta litteraturen väl kända och i Dokumentsamlingen nu i ännu större antal meddelade utsagorna om att det egentligen är renarne, som företaga dessa flyttningar, och icke lapparne, hvilka i själfva verket blott måste följa renarne. Det omnämnes icke heller i den norska inlagan, att den senast i tryck framställda förklaringen af dessa flyttningar leder dem tillbaka till vildrenens vandringar, hvilka betingades af samma naturförhållanden, som ännu äro rådande i dessa trakter och som nödvändiggöra äfven de tama renarnes vandringar och därmed således lapparnes flyttningar (jfr närmare Wiklund, sid. 2 f. med tillhörande anmärkningar). I den norska inlagan lägges i stället uteslutande vikt på några uttalanden af v. Diiben, Hellant och Fougst, i hvilka flyttningarna till Norge förklaras såsom framför allt härledda ur lapparnes handelsintressen (sid. 8 ff.). Det är nog sant, att handeln fört och för en hop lappar öfver till Norge, men det är väl att märka, att handelsresorna, särskildt hvad Torne lappmark beträffar, förde och föra dem till Norge hufvudsakligen på *vintern* och icke på sommaren. De artiklar lapparne ha att afyttra bestå hufvudsakligen af renkött och renskinn. Det är en känd sak, att dessa varor kunna uttagas af renhjordarna endast under hösten

och vintern. Under våren och sommaren äro skinnen föga värda och ofta alldeles odugliga i följd af kormhål, hårfällning eller tunnhårighet, hvarjämte köttet då är mindre godt och dessutom icke kan förvaras. Slakttiden infaller först på hösten, när lapparne redan till största delen lämnat Norge. I sammanhang härmed står, att t. ex. marknaderna vid Skibotten, i Lyngen, i Nordreisen och i Kvängen ägde rum först på vintern*. Marknadsresorna stodo därför icke i något samband med flyttningarna. Hellant har tydligen förväxlat renflyttningen under våren med lapparnes resor till marknaderna. Han talar om att lapparnes förnämsta handelsvara i Norge är slaktenar, men omöjligt är, att lapparne för dessas försäljning skulle välja den mest ogynnsamma tiden på året, nämligen våren, då rearna äro nästan värdelösa som slaktdjur. Den handel, som lapparne bedrifvit under sin sommarvistelse i Norge, har säkerligen alltid varit synnerligen obetylig, beroende dels, såsom sagdt, på att de endast under vintern hade något att afyttra och dels därpå, att väglaget förbjöd dem att taga med sig några större kvantiteter varor ned till Norge på våren eller hämta upp sådana därifrån på hösten. Att klöfja dem var otänkbart — endast på slädföre kunde dylika transporter ske. Till belysande af förhållandena härutinnan på Schnitlers tid må anföras ett uttalande af denne uti hans "Deduction" den 26 juni 1745 (Inst. 1904 bil. sid. 42): att "alt hvad Lapperne i Norsk Lapmark om Sommeren avle, det vore sig af Reen, ferske Søer eller Havet, det føre de om Høsten op over Kiølen til Sverrigs Lapmark, de slagte ei deres Dyr, førend sidst i og efter Høsten i Sverrig, og hvad de af Dyr, Skind, Vildt, Fiske-Varer, som i Norge er faaet eller opfødet, tilovershave, som de til deres Huus-holdning ei behøve, det sælge de til de svenske Borgere — — — — —

Om Vaaren kommer Lapperne til Norsk Lapmark igjen med tomme Hænder og tomme Dyr for at forhverve sig det de Vinteren derefter i Sverrig skal leve af, og at have, til de svenske borgere at forhandle, saa at *Sverrig* af Lapperne har sin visze skat, og *Eene-Fordelen eller Monopolium af Lappe-Handelen*".**

Vidkommande särskildt Hellants från norsk sida åberopade berättelse till de svenska gränskommissarierna (den norska inlagan sid.

* Helland, Beskriv, over Tromsø amt I 453 ff. Dok. saml. I 346 sp. 17; 368, sp. 17 och längst ned; 380, sp. 17; 390; 410, mom. 13, 14, 16; 435, sp. 3; 452 nederst — 453; 475, midten; II, 35. I 439 öfverst talas visserligen om en på sommaren hållen lappmarknad i Malangen; denna tyckes dock icke ha varit af någon större betydelse, eftersom den icke omtalas på andra ställen; sid. 479 öfverst omnämnes den icke ens, utan det säges i stället, att lappmarknad borde hållas här i slutet af november.

** Kursiveradt här.

9 f.), förtjänar framhållas, att utaf ett fullständigt citat häraf (jfr Dok. saml. II 31 f.) otvetydigt framgår, att kan för sin del gillar den af lapparne för honom angifna orsaken till att de om sommaren flyttade till Norge, såvidt afser denna flyttnings utsträckning till *fjällen* "vester om fjällryggen". Efter att hafva anført lapparnes yttrande: "de måste flytta wester om fjällryggen, men ej alt till Hafsstranden, ty de berg som äro wester om fjällryggen, eller imellan fjällen och hafwet, hafwa mera snö på sig om Sommaren, och äro kallare, än de berg som äro öster om fjällryggen eller swenske sidan (ett teckn till Oceans kylande om Sommaren, som förut sagt är) uti solsken trifs ren allra bäst på sådanne ställen, han står då på snödrifwan och äter snö", tillägger han — något som i det norska citatet uteslutits — "Således synes denna med Ren-mossa och snö allena betäckta fjällorten vara af *naturen destinerad endast för Renar och Lappar*;* men all skogbevuxen ort der näst intill för Lappar och nybyggare till skiftes; alt efter jordmånen". Hellant anser däremot icke, att renarnas behof tvingar lapparne att gå ända ned till "*Oceans stranden*". Detta visar tydligen fortsättningen af hans uttalande: "Men hvad händer under denna Lapparnas årliga flyttning till och ifrån fjellen till skogs bygden? Som fjellen gå på någre mil när Oceans stranden hafwa och Lapparne wänt sig at gå enda dit ned med sina Renar, ja en del ända uppå de yttersta landets uddar, hvilka med snö uppå sig sticka några mil ut till hafs." Hvad Qvist och Hellant i den uti den norska inlagan å sidan 10 ff. citerade berättelsen velat utveckla är, att de svenska lapparna öfverhufvudtaget ej behöfva gå in i Norge, något som de "för jämnwigten skul i handelen" ansågo böra på det kraftigaste förhindras.

Såväl med afseende å Hellant och Fougst som von Düben, hvilka med åsidosättande af lapparnes egna uttalanden om flyttnings orsakerna sökte af en eller annan anledning konstruera fram en egen uppfattning därom, kan mutatis mutandis användas hvad von Düben själf beträffande en af Porthan uttalad åsikt anført (sid. 401 f.). "Flere lappars samstämmade uppgifter och omdömen i en sak, de sjelfve sett och förstå, äro vida säkrare än icke sak-kunnige Finners** förmodanden och hörsagor, äfven om de hall-stämpas af en Porthan."

I den norska inlagan sid. 12 sammanfattas teorien om den lapska handelns gravitation mot väster i följande ord: "At Lapperne fandt sig foranlediget til for sin Handels og Omsætnings Skyld at søge vestover istedetfor østover, har sin Förklaring deri, at Distancerne fra

* Kursiveradt här.

** D. v. s. bofaste inbyggare i Finland.

deres vanlige Opholdssteder om Sommeren og Hösten til den norske Kyst var meget kortere end til de Trakter i Sverige, hvor der var Adgang til Forsyning med Fornødenhedsartikler og Salg af deres Produkter. Nærmeste By paa svensk Side for Enontekislapperne var Torneå, der var mellem 41 og 42 Mil borte, medens det til Norges Kyster, hvor der var Adgang til baade at faa sælge og kjøbe, var en Brøkdæl af nævnte Veilængde." Huru bjært afsticker ej detta uttalande mot Schnitlers ofvanberörda utsagor. Denne talar ej med ett ord om någon lapparnes handel i Norge, utan endast att de där drefvo sin näring som nomader, fiskare och jägare. Hvad särskildt beträffar "Salg af deres Produkter" i Norge framhåller han, att de kommo dit med "tomme Händer och tomme Dyr". En blick i lapparnes historia visar f. ö., att lapparne själfva alldeles icke behöfde söka sig ända ned till t. ex. Torneå för att få sina behöf täckta. Deras handel förmedlades i de äldsta tiderna af de allbekanta birkarlarna, som från Bottniska vikens kust under vintern drogo ut på långa handelsresor genom lappmarkerna, hvarunder de för öfrigt kommo ända ned till den norska kusten (jfr t. ex. Dok. saml. II 285 midten; 287 öfverst). När birkarlainstitutionen upphäfdes, upptogs så dess värf af andra köpmän, som rikligen försågo lapparne med hvad de behöfde och köpte upp deras produkter, alltjämt om vintern. En välkommen säkerhetsventil mot alltför svår uppskörtning erbjöd sig då, särskildt i Torne lappmark, i marknadsresorna till Norge, hvilka naturligtvis därför ständigt voro en nagel i ögat på Torneborgarna. Dessas talan föres också med stor patriotisk indignation af de nyssnämnda Hellant och Foug, hvilkas utsagor sålunda icke utan noggrann kritik få godtagas af forskningen.

På sid. 14 yttras i den norska inlagan vidare, att den väsentligaste orsaken till lapparnes sommarflyttningar till Norge "ikke er Hensynet til Renens Behov, men Ønsket om at afvinde Civilisationen de Fordele og Behageligheder, som Beröring med den kan give. Paa de mere centrale Punkter, særlig paa Handelssteder og hvor mange Reisende samles, opholder de svenske Lapper sig om Sommeren med sine Salgs-gjenstande, som de med stor Paagaenhed søger ömsat". Den förkärlek för vissa turistcentra, som en del lappar visa, är dock uppenbarligen ett barn af de allra sista decennierna och har ingen beviskraft för äldre tiders förhållanden, som det ju här gäller att belysa. Icke heller torde civilisationen för ett par hundra år sedan under Nordlands förfallsperiod ha varit synnerligen längre kommen i nuvarande Tromsö amt än i nybyggena och grufsamhällena i de svenska lappmarkerna.

Ett annat tal föres angående flyttningsorsakerna af Major Schnitler, hvars synpunkter i detta hänseende förut blifvit i annat sammanhang anförda (sid. 10 häröfvan). Han säger uttryckligen och upprepar det ideligen (t. ex. Dok. saml. I: 399, 448, 452, 483), att lapparne skulle nödvändigt gå under, om de skulle tvingas att ständigt förblifva på den ena eller andra sidan af Kölen, samt att för öfrigt om de svenska lapparne ej finge tillåtelse att flytta öfver till Norge, skulle de ändock komma till de norska fjällen men undvika bygderna, hvarigenom Norge ginge miste om handeln med dem. Herrarne Hielmstjerne och Stampe anförä också i sin hemställan till den danske konungen (Indst. 1904 bil. sid. 9): "Dog maa vi herhos allerunderdanigst erindre, at det vel med Tiden kunde bringes derhen, at andre Deres May:ts Underdanere i Norge kunde af Lapperne og deres Overflyttelse ha ve temmelig Fordeel, naar de gjorde sig Umage for at tilvende sig Handelen med Lapperne, som skal være gandske profitable, men nu mest *er i de Svenskes Hænder*, skjøndt adskillige Norske og have nogen Deel derudi og derved finde sig vel." Hvad sålunda blifvit anfördt från dansk-norsk sida vid samma tid, då Hellant gjorde sina uttalanden, måste på grund af omständigheterna anses till fullo vederlägga denne och hans eftersägare.

Med förbigående för närvarande af de i öfrigt talrikt förekommande norska uttalanden om renens natur såsom orsaken till flyttningarna må här till ytterligare stöd för att man från norsk sida förut alltid antagit, att hufvudanledningarna till dessa äro att söka hos renen, såsom exempel omnämnas de svar, som från norska myndigheter afgåfvos med anledning af en till dem från svensk-norska renbeteskommissionen 1843 (Se Dok. saml. II 96) framställd, så lydande fråga: "Er det alene Omsorgen for Reensdyrene som føre de svenske Lapper hid til Districtet?" Såsom synes redan af frågans formulering, utgick man ifrån, att omsorgen för renen var grundorsaken till flyttningarna. Å frågan svarades från Tysfjorden: "Alene Omsorgen for deres Reensdyr føre de svenske Lapper til Distrietet med disse." Från Ofoten svarades: "Som ved No 5 bemærket er det hovedsageligen alene Omsorgen for Reensdyrene, der bringe svenske Lapper hertil Districtet." Från Nordlands amt svaras: "Det er blot for at søge Næring for Renen, at Lapperne flytte over til Ofoden; de svenske Lapper drive her hverken Fiskerie, eller egentlig Skytterie." Från Senjen och Tromsö fögderi: "Lapperne drive stundom Handel ved at sælge deres Producter. Hovedøiemedet med at de komme til Norge er dog Omsorgen for at skaffe deres Reen Føde." (Dok. saml. II 96 ff.) F. ö. kan i detta sammanhang er-

inras om kodicillens art. III, der det säges: "Som ömse sidors lappar *behöfva* begge Rikens land til deres *Reendjurs uppehälle*." Norska regeringen har dessutom själf i förut omförmälda "Indstilling" af den 15 okt. 1867 rörande svensk-norska renbetesfrågan uttalat bl. a. följande: "I Sommertiden holde de (lapparne, fjeldfinnerne) til ved Havkysten, hvorhen Reensdyrene af en *naturlig Drift søge ned*" (sid. 50).

Af vetenskapen hafva renarna (Rangifer) uppdelats i tundra- och fjällrenar (amerikanska Barren Ground Carribou) samt skogsrenar (amer. Woodland Carribou), hvartill komma de högarktiska polarö-renarna. Alla tre grupperna, som äro representerade såväl i gamla som nya världen, utgöra i morfologiskt och biologiskt hänseende skilda raser med olika lefnadsbetingelser och lefnadssätt.

Renens utbredning har fordom varit mycket vidsträckt och är ännu circumpolär. Hvad särskildt beträffar den skandinaviska renen, förefanns denna i Skandinaviens nordligaste trakter, långt innan lapparne hunnit framtränga dit. De vilda renarne äro emellertid nu utdöda i Sverige, men af desamma fortlefva här talrika afkomlingar såsom halftama renar af såväl fjällrens- som skogsrensras, hvilken senare ras dock, i synnerhet å somliga trakter, torde vara något uppblandad med fjällras.

Såsom bekant är renen i likhet med många andra djurarter ett vandringsdjur. Skogsrenen är det i mindre grad, i det denna flyttar inom ett mera begränsadt område, under det fjällrenen och tundrarenen företaga jämförelsevis långa ströftåg. Så drager den vilda barren ground carriboun i Norra Amerika årligen vår och höst från skogarna inne i landet till ishafskusten och därifrån åter tillbaka till skogarna. Det samma är förhållandet med tundra- och hafsrenarna i norra Asien, hvilka om våren i stora skaror bryta upp till kusten af Ishafvet och öarna därutanför, hvarest de uppehålla sig under sommaren för att vid höstens annalkande återvända söderut; och gäller detta icke endast de vilda renarna, utan äfven de nomadiserande infödingarnes renhjordar företaga liknande flyttningar, följda af sina ägare.

Hvad angår fördelningen af fjällrenar och skogsrenar i Sverige, förekomma de senare hufvudsakligen å skogslandet mellan odlingsgränsen i lappmarkerna och kustlandet närmast Bottniska viken. Fjällrenarna flytta från skogstrakterna i lappmarkerna och områdena närmast öster därom till högfjällen vid och på andra sidan norska gränsen och nedemot hafskusten.

Dessa fjällrenarnas vandringar, fullt analoga med dem, som deras vilda och sålunda af människovilja oberoende släktingar å andra

platser företaga, försiggå årligen med största regelbundenhet såsom grundade uti betingelserna för renens lif.

Renens föda utgöres af spädt gräs och allehanda örter, blad af de små videarterna samt laf af olika slag. Renen är nogräknad med sin föda och äter ej starren på myrar och ängar, med undantag möjligen af den allra först uppspirande späda brodden, samt ej heller gräset på ängarna, sedan växtligheten å dem blifvit något försigkommen. De för renen viktigaste arterna af laf växa å marken, men den förtär äfven trädlaf, ehuru denna, särskildt för fjällrenen, icke är af någon större betydelse. De olika slagen af föda hafva hvart ett sin olika tid på året, då renen kan tillgodogöra sig dem. Gräs, örter och dylikt finnas icke under de långa vintermånaderna, då renens nästan enda föda utgöres af lafven, hvilken af renen framgräfvos under snön och för honom utgör en motsvarighet till det foder, som för tamboskapen insamlas till vinterns behof. Lafven fortares emellertid endast när den är fuktig och mjuk. När den under den varmare årstiden torkar och blir spröd, vill renen ej hafva den, och den kan då ej heller ätas af densamma.

Renen är ett för värme synnerligen känsligt djur och uppsöker, när sådan påkommer, möjligast svala ställen. Så synes den varma dagar stå orörligt stilla i snön på fjällens högsta toppar eller också drager den sig hän mot kusten, om möjlighet därtill finnes. Äfven plågas renen mycket af insekter, hvilkas angrepp drifva honom att öfvergifva äfven de frodigaste beten. Af öfriga å fjällrenens vanor inverkan omständigheter må nämnas nödvändigheten af skydd undan vinterstormarna och rofdjurens härjningar samt, beträffande renkorna, behofvet af lämpliga kalfningsplatser, hvilka kunna erbjuda dem bete under kalfningstiden jämte skydd för dem och de ömtåliga kalfvarna.

När nu på grund af naturförhållandena de olika betingelserna för renens tillvaro och trefnad ena årstiden förefinnas i en trakt och den andra i en annan därinvid belägen, blir en naturlig följd, att renen för hvarje årstid söker begagna sig af det för honom lämpligaste området.

Om våren beklädas de norska fjällen likasom delvis de därifrån in i Sverige löpande utgreningarna med det för renen mycket begärliga fina fjällgräset samt med mångfaldiga örter. Å de svenska lafmarkerna däremot, hvarest renen under vintern uppehållit sig, börjar lafven blifva oåtkomlig under den numera skarbelagda snön och sedermera torka. Vidare finner renen å de snöklädda högfjällen och vid hafskusten svalka undan sommarhettan samt är där befriad

från de tallösa myggorna och öfriga plågsamma insekter i de svenska markerna. Härom uttalas äfven i norska regeringens "Indstilling" den 2 februari 1869 (intagen i bil. till Kungl. Maj:ts proposition n:o 8 till Svenska Riksdagen år 1871 sid. 127): "Den afkjølede og forfriskende Havluft samt de frodige Fjeldbeiter og Befrielse for Lapmarkens Myggesværme er hvad Renen søger paa den Norske Side af Grændsen". Härtill kan beträffande de nordligaste svenska renarna läggas, att de å den norska sidan finna de lämpligaste kalfningsplatserna och att de där knappast nås af rofdjurens förföljelse.

När å andra sidan mot hösten kyla inträdt, gräset och örterna börjat vissna ned samt myggen och andra för renen besvärande insekter försvunnit, lämnar renen hafskusten och fjällen, hvarst, isynnerhet i kusttrakterna, laf förekommer i blott ringa utsträckning, och drager sig undan för undan hän till lafbetesmarkerna, i hvilkas vidsträckta skogar skydd äfven finnes mot vinterns stormar.

På grund af de olika naturförhållandena uti de områden, den svenska fjällrenen besöker, ställer sig dennas behof att flytta in i Norge olika i olika trakter.

Vid granskning af den skandinaviska halföns topografi i dess nordliga del finner man, att den flik af nordligaste Sverige, som skjuter in mellan Finland och Norge och omfattar Karesuando socken samt den öfre delen af Jukkasjärvi socken ned mot Torne träsk, utgöres af en högplatå med här och där uppskjutande berg af jämförelsevis obetydlig höjd. Först vid norska gränsen eller ett stycke innanför denna börja högfjällen, hvilka sträcka sig ned till hafvet. Såsom å kartan synes, skjuter den norska gränsen strax norr om Torneträsk i skarp vinkel in emot öster, hvarigenom högfjällskedjan här kommer att helt och hållet falla inom Norge. Så är däremot icke förhållandet söder om sjön, där fjällkedjan mer eller mindre utgrenar sig äfven på den svenska sidan af riksgränsen.

I denna olikhet mellan de svenska trakterna norr och söder om Torneträsk ligger förklaringen till, att en stor del af lapparne söder om denna sjö icke hafva behof af att komma in i Norge så tidigt på året som lapparne norr därom. De förstnämnda äga ju redan i sitt eget land delvis tillgång till en del af de för dem behöfliga högfjällsträckningarna. Detta gäller isynnerhet nomaderna i södra delen af Jukkasjärvi socken samt i Gellivare, Jokkmokks och Arjeplogs socknar, där fjällkedjan inom Sverige är bred, hvarjämte den motsvarande norska kustremsan här är smal och hafvet sålunda nära. Helt annat är förhållandet med flyttlapparna i Karesuando socken och norra delen af Jukkasjärvi socken, eller närmare bestämdt Köngämä, Lainio-

vuoma, Saarivuoma och Talma lappbyar, ty dessa måste omedelbart söka öfver till den här breda norska kustremsan för att finna de nödvändiga högfjällen, hvilka där äfven erbjuda utmärkta beten. I Västerbottens län och i synnerhet i vissa trakter däraf ställa sig ej heller förhållandena så gynnsamma som i gränstrakterna söder om Torne-träsk, ty i detta län uppnå fjällen ej samma höjd och sträcka sig knappast å något ställe öfver snögränsen.

Såsom ofvan nämnts, hafva renarna sina vinterbetesmarker i Sverige å landet öster om högfjällskedjan. Hvarje lappby har här sina häfdvunna sträckningar, å hvilka byns renar beta afskilda från andra byars djur, i den mån detta låter sig göra. Dessa sträckningar inom Sverige motsvaras af bestämda områden inom Norge, brukade såsom en fortsättning å de förra. Man kan sålunda säga, att tvärs öfver gränsen ligga från norska kusten inåt det svenska landet olika stråk, det ena invid det andra, å hvilka lappbyarna eller däremot svarande sammanslutningar bland lapparne flytta fram och åter.

Hvad särskildt angår oförmälda fyra lappbyar, Köngämä, Lainiovuoma, Saarivuoma och Talma, flytta dessa om vintern från betesplats till betesplats nedåt lappmarkerna, ibland ända in i Pajala och Muonionalusta församlingar. När våren nalkas, vända de, i allmänhet omkring Maria bebådelsedag (den 25 mars), och börja flyttningen hän emot högfjällen. Färden betingas af snö- och betesförhållandena samt nödvändigheten att i tid föra renkorna (vajorna) till kalfningsplatserna i och för kalfningen. Vid slutet af mars äro alla vinterbetes-områden af någon större utsträckning afbetade eller under afbetningen hårdtrampade — blott smalare remsor eller mindre fläckar äro skonade. Härtill kommer, att, såvida det ej tidigare inträffat, skarbildning å snön inträder, i det vårsolen under dagen smälter det öfversta snölagret, hvilket sedan under nattens kyla åter tillfryser och bildar en för renen ogenomtränglig skorpa (skare). Detta inträffar med naturnödvändighet årligen och utgör icke någon enstaka företeelse. Då den lösa snön ej längre lägger hinder i vägen för renarna i dessas rörelsefrihet, vandra de af egen drift i väg för att på annat håll söka den föda, som de ej längre kunna framgräfvä under snön, och lapparne måste följa med, därvid de i blott ringa grad kunna påverka riktningen af vandringen. Eenarna uppsöka nu fjällen, där vinden sopat bort snön och barfläckar sålunda uppstått, som erbjuda renen någon föda. Det är nu en svår tid för renen, som måste hålla till godo med hvad han kommer öfver: ris, den ringa laf, som finnes, enstaka rester af fjolårsgräs, där sådant förekommer, o. dyl. Som det inom Sverige förefintliga betet är otillräckligt samt på grund af naturförhållandena barmarksfläckar förefinnas

i större utsträckning i Norge, där vegetationen jämväl förr vaknar, drager sig fördenskull en stor del af renarna ditöfver. Så göra i synnerhet vajorna, af hvilka flertalet i brist på lämpliga kalfningsplatser med betestillgång i Sverige kalfva på norsk sida, de flesta i trakten af riksgränsen. En del gå emellertid redan nu direkt till det distrikt i Norge, hvarest de hafva sitt sommaruppehåll, och följas därvid stundom äfven af de öfriga till distriktet hörande rendjuren. Antalet af de renar, som redan i början af maj gå fram mot bebyggda orter, är dock jämförelsevis mindre, flertalet når fram dit först i slutet af maj eller i juni.

I Norge kvarstanna renarna, till dess de i slutet af augusti eller i september, olika på olika trakter, åter draga mot lappmarkerna i Sverige och till sina vintervisten där.

Nu beskrifna företeelser upprepas i det stora hela år ifrån år. Dock kunna olikheter förekomma i detaljerna, beroende på olika väderleks- och betesförhållanden under olika år.

För betets bevarande är af vikt, att de olika sträckningarna begagnas i en bestämd ordning, i synnerhet när fråga är om lafmarker. Skulle renarna få ströfva å dessa de tider, lafven är torr och spröd, skulle den nedtrampas och söndersmulas, och stora sträckningar skulle på sådant sätt kunna på kort tid helt och hållet förstöras till nästan obotlig skada, enär för lafvens återväxt kräfves mycket lång tid. Äfven af denna orsak måste lafmarkerna utnyttjas endast om vintern, ty genom snön förhindras lafvens tillintetgörande genom nedtrampning under betandet. Också äro inom ifrågavarande lappbyars svenska betesområden vissa trakter begagnade endast under den tid marken är snötäckt, vinterbetesmarkerna. Dessa sträcka sig från nämnda områdens nedersta del och fram till vårbetesmarkerna, där betet hufvudsakligen utgöres af den föda renen kan förskaffa sig å barmarksfläckarna, och hvilka äro belägna närmast norska gränsen samt innanför denna. Sommarbetet äger rum i Norge, hvarest äfven höstbetningen tager sin början för att fortsättas inom svenskt område å samma trakter, hvarå vårbetningen försiggått.

Beträffande tillgången på bete är under iakttagande af sparsamhet detta å vinterbetesmarkerna tillräckligt för det nuvarande renantalet. Å de svenska vårbetesmarkerna äro deremot, såsom förut framhållits, renens näringsmöjligheter synnerligen inskränkta. Betet är här mycket dåligt, för såvidt det öfver hufvud taget finnes någon vegetation.

På tal om betesmöjligheterna i Sverige skulle kunna invändas, att renarna kunde draga längre ned i skogslandet och sålunda ej så

tidigt söka bete inom Norge. Detta är emellertid en omöjlighet, ty när skaren på våren bildas å snön och renen till följd härutaf har svårt att finna sin föda men tillika på den bäriga skaren kan röra sig snabbt och fritt, ströfvar den, utan att kunna hållas tillbaka af människor eller hundar, oemotståndligt mot trakter, där dess instinkt säger, att den kan finna föda. En annan följd af ett sådant försök, om det eljes kunde tänkas utfördt, skulle äfven blifva, att vid barmarkstid lafven inom kort skulle förstöras och betet helt tillintetgöras.

Det torde i detta sammanhang kanske också förtjäna erinras om ett par uttalanden från norskt håll rörande lapparnes flyttningar och deras vanor.

Vid norska stortingets sammanträde den 6 dec. 1906 (sid. 565 i protokollet) yttrade representanten för östfinnmarken Saba, själf af lappsläkt och välbekant med lappförhållandena, bl. a. följande: "Karlstadoverenskomsten bestemmer, at de svenske fjeldfinner ikke skal komme til de norske kyster før den 15:e juni. Men vi ved, at renen bryder sig ikke om Karlstadoverenskomsten. Forholdet er omtrent detsamma, som om man vilde sige til trækfuglene." I skal ikke komme til Norge før den 15 juni." Naar mai maaned — renkalvens maaned, som finnerne siger - kommer, saa vil renen til kysten. Følger ikke finnen den, saa kommer den alene".'

Fogden i östfinnmarken Saxlund anför i ett yttrande till 1843 års lappkommission (intaget i Indstillingen af 1904: bih. sid. 135 ff.) ordagrant följande: "Disse (Fjeldfinnerne) tiltrænger en viid Mark til Bete for sine Reensdyr, i det Flytninger beständig antages at være nødvendige for at ikke Mosemarken skal svækkes formeget. Der-som de samme Steder benyttes for længe ad Gängen, især om Sommeren, til Reenbete, vil Reenmosen forsvinde og Erfaringen beviser, at denne Væxt behøver meget læng Tid, under hvilken Bete ikke maa foregaae, for igjen at komme sig. — — — Fjeldfinnen er den oprindelige Eier af disse nordlige Marker, forsaavidt efter Sagens Natur den første Besiddelsestagselse begrunder Ret til Landstrækningerne. De Fast-boende have i læng Tid søgt at trænge Nomaden bort fra de Stræk-ninger, som han før alene raadede over — og blev Fjeldfinnen, denne særegne Folkestamme, hvis Livsforholde har hindret dem fra at danne nogen særegen Stat, den svagere i Kampen om Strækningerne, eller rettere, maatte han uden Kamp, af Mangel paa ordnet Samhold, trække sig tilbage, saa troer jeg dog, at der i dette Historiske ligger Grund til efter Fornuftens Lov at beskytte Fjeldfinnernes Existence, forsaavidt ikke høiere Øiemed utvivlsomt fordre noget Andet. Det er i denne

Henseende maaskee af Nogen antaget, at det nomadiske Liv i sig selv hindrer al Cultur, at det saaledes ikke svarer til de Fordringer man i det Hele taget har at gj øre paa Menneskelivet. Denne Anskuelses Rigtighed tor jeg meget betvivle. Sammenholdes Fjeldfinnernes Liv og Sæder med de lavere Classers i andre Stillinger, forekommer det mig af gjort, at Fj eldfinnens Liv saa langt fra i det Hele taget staaer under de Andres, at det tvertimod i væsentlige Dele er meget at foretrække for det Liv, som saa mange elendige och usædelige Fastboende føre. Den Grad af Usselhed i Eet og Alt, som desværre ei sjælden findes bland de lavere Classer, er neppe nogensteds at see hos Nomaden.”

I betraktande af alla de vittnesbörd af norske män, angående de verkliga orsakerna till renflyttningarna, hvilka här ofvan blifvit omförmälda, stannar man i förvåning inför de åsikter, som numera blifvit från norsk sida uttalade angående flyttningarnas anledningarna. De åberopade vittnesbörderna måste likväl, såsom bestyrkta af förhållandenas egen beskaffenhet och bekräftade af jämväl mångfaldiga andra uttalanden, tillmätas afgörande vitsord. Också är skäl att erinra om hela lappfolkets under århundraden upprepade uttalanden, hvilka måste tillmätas vida större betydelse än förmodanden och hörsagor af med förhållandena icke bekanta personer. Senast hafva de till Tromsø amt flyttande lapparne inom Kare-suando och Jukkasjärvi socknar haft tillfälle framlägga sin uppfattning vid de förhör, hvilka sommaren 1908 höllos i nämnda amt af 1907 års svensk-norska renbeteskommission. Jämföras må särskildt de svar, som härvid afgåfvos af vittnena nr:is 8, 30, 37, 49, 51, 53, 54, 56, 62, 65, 70—72, 75, 76, 99—101, 106, 107, 110, 118, 125, 128, 131—133, 140—142, 145, 146, 151, 153—157, 159—168. När man hör dem beskrifva de vedermödor de utstå under sina flyttningar och de obehag, för hvilka de och deras djur på många ställen äro utsatta från de bofastas sida i Norge, måste man ovillkorligen känna sig öfvertygad därom, att de icke flytta in i Norge för sitt nöjes skull, eller för att afvinna några ”Fordele og Behagligheder” af civilisationen, sådan den där på många ställen träder dem till mötes.

För bedömande af innebörden, räckvidden och tillämpligheten af kodicillens bestämmelser kräfvos det att något tillse, huru vid kodicillens tillkomst förhållandena gestaltade sig uti ifrågavarande nordliga trakter. År 1666 hade den danska kronan till privat person försålt bl. a. hela sin andel af Senjens och Tromsø fögderier (=nuvarande Tromsø amt) med alla därtill hörande skatter. Redan vid kodicillens tillkomst befann sig sålunda landet i privat ägo. Den på jorden hvi-

lande börda, som bestod i lapparnes flyttningar och betande på norskt område, hade naturligen ej blifvit aflyftad genom jordens öfverlämnande från kronan till enskilde, och dess fortvaro bekräftades uttryckligen genom kodicillen. Sedermera skeende öfverflyttningar af äganderätten till jorden kunna sålunda ej inverka på den lapparne tillförsäkrade rätten. En förvärfvare af jord måste finna sig i de begränsningar i dispositionen öfver densamma, som betingas af servitutet.

Beträffande de bofastes och lapparnes utbredning inom dåvarande Nordlands amt, som omfattade både nuvarande Nordlands amt och Tromsö amt, uttalar Schnitler (Dok. saml. I: 452), efter att hafva om talat, att det är "for Bønder-Folk et ufrugtbart og ubeboeligt Land": "den Norske Bonde boer alleene ved Søe-kanten af Ud-øerne og af det fæste Land, paa Fiordenes Bredde, og et stykke op efter de største Elve, hvor nogen Skoug kan være at leve af, saasom efter Bejerns, Vefsens, Raens og Saltens Elve; *All Resten besiddes og bruges, og kan alleene bruges af Field-Lapper*;* End og for hvilke dette bergigte Land er saa haardt, at de om Vinteren umueligt kan subsistere derpaa for Mangel af Skoug, og fordj Sneen der saa hart tilfryser, at Reenen ej kan sparke Sneen af, for at finde sig Mosse til Føde; og derfor er det, at de imod Vinteren maa søge deres Retraite til Sverrigs Lapmarker, hvor vide Skouge, og Sneen løsere, for Reenen lettere at opgrave". Såsom synes uppräknas icke någon älf inom Tromsö amt, invid hvilken bofasta slagit sig ned. Ej ens uti Målsälfs- och Bardodalarna hade någon bosättning ägt rum, hvilket inträffade först år 1788 och därefter. (Jfr Hellant, Topografisk-Statistisk Beskrivelse over Tromsø Amt I: 291 och f.) Lapparne ströfvade sålunda under utöfvande af sin renskötsel obehindradt omkring öfver hela ifrågavarande område. Hela landet låg öppet för dem, och först vid hafskusten kommo de i kontakt med de bofasta. "Denne Fieldenes Forladelse eller Abandonering paa de Norske Bønders Side" skriver Schnitler i samband med sistberörda uttalande "har nu fra gammel Tid givet Fieldlappene Anledning, til at benytte sig af de Norske Fielde, som de Norske Bønder ei villet, eller kundet bruge, *uhindrede fra de Norske Bønder* *, og gjort, at de Tid efter anden komme dennem for nær, ved Søen, hvorover Bønderne nu klage."

De tolkningar af kodicillen, som förekomma i afdelning III af den norska inlagan af den 28 juni 1909, bestridas såsom felaktiga och vilseledande. I kodicillens § 10 säges: "Althenstund Lapparne behöfva

* Kursiveradt här.

begge Rikens land, skal thet them efter gammel sedvana vara tillåtit Höst och Vår at flytta med Theras Renhjordar öfver Gräntsen." Från norsk sida göres nu gällande, att med orden "efter gammel sedvana" uppdragits yttergränserna för den tillåtna flyttningen. Endast för sådan flyttning, som på kodicillens tid var gammel sedvana, skulle sålunda kodicillen kunna åberopas, d. v. s. med stöd af densamma skulle rätt till flyttning förefinnas endast på de ställen, på de vägar, på de tider, med det renantal och från de distrikt, flyttning år 1751 efter gammel sedvana ägde rum. Häremot erinras till en början, att redan den sammanställning, i hvilken orden "efter gammel sedvana" förekomma, motsäger den uppfattningen, att med dem skulle afses att reglera hela institutet. Ordens plats i satssammanhanget både i den svenska och norska texten visar tydligen, att de stå som ett motivet angifvande adverbial till predikatet "skal them vara tillåtit" och icke som adverbial till satsens logiska subjekt "at flytta med Theras Renhjordar öfver Gräntsen". I senare fallet skulle satsen ha lydt: "skal thet dem vara tillåtit at efter gammel sedvana Höst och Vår flytta med Theras Renhjordar öfver Gräntsen". Orden "efter gammel sedvana" angifva sålunda, liksom de i samma punkt instuckna orden "hädan-efter såsom tillförene", endast motivet för den rätt, som fastslås. Ett stöd för denna uppfattning finner man äfven vid granskning af det förslag till redigering af ifrågavarande punkt, som utgått från gränskommissarierna. Däri lyda nämligen orden: "efter det Stettinske Fordrag og gammel Sedvane", men på förslag af Herrar Hielmstierne och Stampe utgingo orden "det Stettinske Fordrag og", enär de icke kunde medgifva, att i det Stettinska fördraget talas om lapparnes öfverflyttning. Gränskommissarierna hade tydligen utgått ifrån, att det Stettinska fördraget utan att reglera öfverflyttningsrätten dock erkänt densamma, och därför ansågo de lämpligt, att fördraget åberopades som motiv för de medgifvanden till öfverflyttning, som nu skulle lämnas. Granskningsmännen Hielmstierne och Stampe hade den uppfattning, att det Stettinska fördraget icke berörde lapparnes Öfverflyttning och att man därför borde som motiv nöja sig enbart med den gamla sedvanan. Att tanken måste hafva varit den, som nu häfdats, bestyrkes ytterligare af Herrar Hielmstiernes och Stampes ofvan citerade hemställan till den danske konungen: "I Henseende till disse Omständigheder forhaabe vi allerunderdanigst, at Deres Kongelige May:t allernaadigst vil approbere, at denne Lappernes Overflyttelse herefter som hidintil bliver tilladt".

I den norska inlagan, sid. 18, påstås det vidare, att kodicillen icke gifver något af rikena som sådant eller där hemmahörande lappar

någon slags särrätt öfver eller rättskraf på någon bestämd sträcka i det andra riket, utan betecknar den ömsesidiga flyttningen endast som en "Tolerantz og reciproque Føyelighed", hvarjämte till stöd därför, att de svenska lapparne icke få hindra Norges uppodling, åberopas, att de i kodicillen äro uttryckligen ställda efter till och med de norska lapparne (Kod. § 16). Härvid erinras, att man helt naturligt vid kodicillens affattande var angelägen förebygga den missuppfattning, att genom medgifvandet till inflyttning för lapparne det ena landet skulle inom det andra anses tillerkänd någon jurisdiktion eller rätt att utöfva de befogenheter, hvilka tillkomma statsmakten som sådan. Därför stadgades uttryckligen, att intetdera riket skulle anses hafva någon jurisdiktion eller annan rättighet, af hvad namn den vara må, *in öfver gränsen* i det andra riket. Detta utesluter naturligen icke, att det ena riket för vissa sina undersåtar förbehöll dem vissa rättigheter inom det andra. Huru det förhållande, som härigenom skapades, blef benämndt, kan vara tämligen likgiltigt. Ur den förpliktades synpunkt kan det te sig som ett medgifvande och benämnas med det eufemistiska ordet Tolerantz, men ur den berättigades synpunkt ter det sig som en rättighet och måste objektivt bedömas i öfverensstämmelse härmed. Också har förhållandet från norsk sida uttryckligen betecknats som ett servitut. (Se norska regeringens Indstilling den 13 juni 1879, sid. 14, sådan den är intagen i Kungl. prop. n:r 18 till 1882 års riksdag.)

Nu häfdade uppfattning af förhållandet som ett verkligt servitut bekräftas äfven af det sakförhållandet, att Sverige vid omhandlade tillfälle gick med på en gränsreglering, hvarigenom det af stod från jurisdiktion och annan rättighet in öfver ett land, hvaraf vissa dess undersåtar för sin existens måste betjäna sig, men samtidigt som villkor för uppgörelsen fordrade ett medgifvande från andra sidan i fråga om tryggande af dessa undersåtars rätt (jfr bl. a. Herrar Hielmstiernes och Stampes å sid. 10 här ofvan refererade yttrande samt slut af deras framställning till den danske konungen: "Men da Lappernes Overflyttelse dog virkelig i sig er til største Fordeel for de Svenske, som derudi viistes nogen Føyelighed; Saa vil vi haabe, at denne Codicills Approbation og skal blive et Motiv, hvorved man skal kunde bringe de Svenske til des snarere at accordere den Post omTano-elven"*).

Vidkommande företrädesrätten mellan de inhemska lapparne och de främmande är det visserligen sant, att i kodicillens § 16 förekommer en passus af innehåll, att lappen själf, som för landet skattar, icke af

* Indstill. 1904, bih. sid. 17. Under förhandlingarna utgjordes tvistepunkterna bl. a. äfven af frågan om gränsens sträckning öfver visst område i nuv. Finmarkens amt.

främmande lappar må utträngas och lida brist; men härvid var utsluten hvarje tanke på en kollision, som skulle kunna leda till de främmande lapparnes *undanträngande* från landet. Man utgick tydligen ifrån, att markerna voro tillräckliga såväl för de inhemska som de främmande lapparne — ett antagande, som för såväl dåtida som våra dagars förhållanden på den norska sidan har sin fulla riktighet — men man ansåg nödigt som en ordningsföreskrift stadga, att de främmande lapparne ej skulle slå sig ned just på de inhemska lapparnes marker. Denna uppfattning bestyrkes af föreskriften i kodicillens § 10, att de inflyttande lapparne skulle lika med landets undersåtar, undantagandes på vissa särskilda ställen, få betjäna sig af land och strand till underhåll för sina djur och sig själfva, då de *vänligen skulle mottagas och hjälpas till rätta*, äfven uti krigstider. Ännu tydligare framgår detsamma vid läsning af kodicillens § 16 *i hela dess sammanhang*. Den föreskrifver, att de öfverflyttande lapparne och deras djur skola *beredas* tillräckligt underhåll på sådant sätt, att de inhemska lapparne ej blifva trängda. För vinnande af detta syfte stadgas vidare, att lapparnes länsmän och nämndemän skola väl känna beskaffenheten af skatteländen på deras sida samt veta antalet af de djur den lappen äger, hvilken skattar för landet, så att de främmande lapparne, om så behöfves och begäres, må kunna till bekvämliga ställen anvisas. F. ö. erinras, att i Tromsö amt ej gärna kunde tänkas någon konflikt mellan svenska och norska lappar angående renbetesland, enär i amtet ej funnos några särskildt afsatta dylika land och antalet norska flyttlappar var försvinnande ringa, nämligen i Sör-Reisen en och i Malangen sex. (Jfr Dok. saml. I: 419 bil. C. samt sakregistret II: 509.)

De erinringar, hvilka nu senast blifvit gjorda, träffa jämväl det från norsk sida, i inlagan sid. 18, utan närmare motivering framställda påståendet, att "selv Adgangen til att vedblive Flytningen efter gammel Sædvane" är begränsad genom det uttryckliga villkor ("Betingelse"), att de främmande lapparne icke må under sin flyttningsfärd göra landets egna inbyggare någon skada vare sig vinter eller sommar på skog, åker, äng, multebär eller hjortronmyrar eller annat. Ordalagen i kodicillens § 16, sammanställda med hufvudstad-gandet i § 10, att det skulle vara lapparne tillåtet efter gammal sedvana att flytta med deras hjordar in i det andra riket, gifva icke någon anledning till sådan tolkning, att berörda föreskrift i § 16 innefattar ett *villkor*, af hvars iakttagande själfva rätten är beroende, i synnerhet som föreskriften i fråga icke hörde till de grundvillkor, om hvilka vid kodicillens uppgörande blifvit förhandladt, utan till-

fogades under den sista granskningen och redigeringen. (Se Indstillingen af 1904, bih. sid. 12, not 3.)

För öfrit erinras i detta sammanhang, att de vid kodicillens tillkomst rådande förhållanden gjorde det onödigt att däri upptaga några bestämmelser om upplåtelse af vissa områden för lapparnes räkning. Häruti ligger äfven anledningen till, att i kodicillen ej heller gifvas några stadganden om nödiga vägar för lapparne och deras renar, en fråga, som genom senare tidens utveckling blifvit af stor betydelse. Renen tog sig vid denna tid, såsom naturligt är, väg, hvarhålst så bäst lämpade sig för honom, ehuru på grund af naturförhållandena förbindelsen de olika områdena emellan år från år plögade äga rum på ungefär samma ställen, hvarigenom verkliga "renvägar" uppkommo. Vidare må framhållas, att i kodicillen icke saknas föreskrifter angående tiden på året för flyttningarna, ity att i § 10 uttryckligen sägs, att det skulle vara lapparne tillåtet att *höst och vår* flytta in i det andra landet. Vidkommande slutligen renantalet finnes ej i kodicillen något, som angifver, att man tänkt sig något visst maximum. Fastmera framgår af kodicillens formulering i hithörande hänseende, att man tänkt sig variationer i antalet. Se §§ 19, 20 angående kontrollräkning af renarna och påföljderna vid lämnande af oriktiga uppgifter om antalet samt §§13 och 14 angående afgifter för renarna i de olika rikena.

Riktigheten af den i den norska inlagan, sid. 19, uttalade uppfattning, att tillämpningen af 1751 års kodicill är beroende utaf, att hvardera landet genom dess egna lappars flyttning erhåller valuta för det tillträde det lämnar det andra landets lappar, bestrides. I själfva gränsetraktatens artikel III, punkt 2 säges: "Men som ömse sidors Lappar behöfva begge Kikens land til theres Rendjurs uppehälle, så har man i anseende till them öfverenskommit om sådana inrättningar, som uti thenna Gräntse-Tractats Förste Bihang eller Codecill innehållas." Vidare börjar kodicillens § 10 sålunda: "Althenstund (i norska texten: 'Saasom') Lapparne *behöfva* begge Rikens land, skal thet them" etc. Att af nu citerade ordalag draga den slutsatsen, att en förutsättning för det ena landets rätt vore, att det andra kunde och ville utöfva den detsamma tillerkända befogenhet, synes alltför djärft. Hade meningen varit denna, skulle det utan tvifvel hafva blifvit på ett alldeles särskildt sätt framhållet. I den sammanställning citerade yttrandena nu stå verka jämväl de såsom ett motiv för den träffade öfverenskommelsen, men ingalunda som ett ömsesidigt villkor för de inrymda befogenheternas utöfvande. Att man från dansk (norsk) sida vid aftalens uppgörande ej tänkte sig genom kodicillen vinna några afsevärda fördelar för eget land framgår ovedersägligen därutaf, att det var

från svensk sida, som lappfrågans ordnande uppställdes som ett villkor, äfvensom af de danska förtroendemännens oförbehållsamma meddelande till sin regering, att det egentligen var Sverige, som kunde vänta sig fördelar af kodicillen. Med hänsyn till hvad nu blifvit anfördt måste för beståndet af den rätt, som tillerkänts de svenska lapparne genom kodicillen, vara likgiltigt, om den Norge tillerkända motsvarande rätten faktiskt utöfvas eller icke. Rent orimligt skulle det te sig, om den svenska sidans rätt skulle anses förfalla, därest norska förhållanden komme i sådant läge, att ingen norsk betesrätt begagnades inom Sverige. Med den af mig häfdade uppfattning skulle den ryska spärrningsaffären 1852 icke utöfva någon inverkan på den svenska betesrätten i Norge. Betning vintertiden af Finnmarkens renar inom Finland tolererades af Ryska staten ända till midten af 19:de århundradet, och att förbud då utfärdades mot denna betning, berodde af förhållanden, öfver hvilka Sverige icke rådde. F. ö. torde böra erinras, att derest man skulle godkänna den från norsk sida häfdade uppfattning, att rätt till betning för det ena landets renar inom det andra skulle få ifrågakomma endast i samma omfattning som på kodicillens tid, den norska *rätten* att vinterbeta Finnmarkens renar inom Finland aldrig ägt någon afsevärd utsträckning. Såsom i den norska Indstillingen af 1904 (sid. 42 ff.) utredes, sökte nämligen icke på kodicillens tid några lappar från nuvarande Koutokeino och Karasjok i Finnmarken bete för sina renar i angränsande finska socknar Enontekis och Enare. Endast några Tanalappar och Laksfjordslappar (tillsammans 15 familjer) synas hafva sökt vinterbete på finskt område i Utsjoks socken. Äfven torde böra erinras, att åtminstone de norska Koutokeinolapparne, hvilka berörts af gränsspärrningen 1852, jämväl beredt sig kompenstation i Sverige för sin förlorade betesrätt i Finland. Efter gränsspärrningen 1852 hafva nämligen många Koutokeinolappar slagit sig ned i Karesuando som svenska lappar. De vistas där på vintern och flytta på sommaren öfver till Tromsö amt likasom de svenska lapparne. Dock har deras antal minskats efter gränsspärrningen 1889 mellan Sverige och Finland..

Af det föregående torde framgå, att jag icke kan dela den uppfattning af kodicillens innehåll, som uttalas å den norska inlagans 20:de sida, där den angifves som "en uskyldig Nyttetret", hvilken i hvarje fall skulle vika för landets egna invånares tarf. Jag håller före, att i kodicillen grundades en verklig rätt till renbete i Norge för de svenska lappar, som efter förhållandenas natur därutaf voro i behof, och med sin begränsning enbart i behofvet.

Som ett argument mot den svenska renbetningen i Norge har från norsk sida gjorts gällande, att den skulle hämma det norska jordbrukets utveckling, hvarjämte man förmenar, att den nomadiserande lappska nationen i analogi med utvecklingens allmänna gång måste vika i striden med den kultur, som representeras af en jordbrukande befolkning. Denna argumentering bör med hänsyn till den rätta tolkningen af gällande aftal icke tillmätas någon betydelse; men den är i hvarjefall grundad på oriktig uppfattning af faktiska förhållanden. Det förhåller sig icke så, som från norsk sida påstås, att jordbruket och boskapsskötseln i Tromsø amt nått den utveckling, att renbetningen blir till hinder. Om förhållandena ordnas på ett förnuftigt sätt kunna båda intressena väl bestå vid sidan af hvarandra. Tromsø amt har ett yttnehåll af omkring 26,246 km², däraf omkring 25,710 km² utgöra land. Det kan i sin helhet karakteriseras såsom ett alpland. (Jfr Beskrivelse af Tromsø Amt udgivet af Den geografiske Opmaaling 1874, sid. 39, samt Amund Helland: Topografisk-Statistisk Beskrivelse over Tromsø amt 1899, del I: sid. 22.) Största delen af amtet eller 71 % af dess yta består af lagrade bergarter. Amtet är ett skifferlandskap från kusten och inöfver mot den svenska gränsen och detta skifferland är underlag för de bäst bebyggda delarna, för de största delarna af skogarna och betena för hem kreatur och ren (Helland, sid. 59). I Hellands beskrifning, sid. 174, anföres i fråga om omfattningen af de marker, som skulle kunna läggas under jordbruk bl. a.: ”Der er ingen tvil om at amtet nok kunde mere end fordoble arealet af sin eng — — — Ogsaa i de nordlige herreder er der, særlig i Nordreisen og Kvæningen, svære udyrkede strækninger, saa i det hele er det ikke mangel paa jord der feiler i amtet, men klimabet lægger jo større hindringer i veien for jordbruget end sydligere i landet.” Detta citat visar, att man i själfva verket på norsk sida ännu icke anser sig hafva skäl att klaga öfver bristande utrymme för den bofasta befolkningen. Beträffande tillgången på renbeten framgår äfven af Hellands beskrifning, att den är mer än tillräcklig. Så anföres å sid. 194: ”Tromsø amt har udstrakte fjeldbeiter og en mærkverdig rig og aarvis græsvegetation, særlig paa skiferlandet. Disse beiter er en stor herlighed og det er dem som drager de svenske ren over. — — — Det er en almindelig erfaring, at sommeren, naar den omsider kommer, kommer braat, græsset vokser fort og træerne springer hurtig ud i disse nordlige egne. I henved 4 sommermaaneder er der i almindelighed mere en tilstrækkelig havnegang; de kreatur, der i løbet af juni maaned i udmagret tilstand slippes ud paa beite, er i almindelighed om høsten meget fede.” Vidare meddelar Helland, sid. 247 och följ., efter agronomen Hauklands rapporter (jfr Hauklands rapporter vedkommende Befaring af Tromsø

amt 1870—1873, sid. LXXVIII, LXXIX och LXXXV), att det skulle på Tromsö amts fastland under sommaren finnas bete för 124,700 renar samt på öarna Senjen, Kvalö och Ringvasö för tillsammans 16,000 renar. Efter Hellands antagande skulle under den sista mansåldern antalet betande ren under hvarje sommar inom Tromsö amt hafva i runda tal utgjort: svenska renar 70,000 st., norska från Koutokeino 8,000 st., norska från Tromsö amt 4,000 st.

Skulle dessa uppgifter om renantalet icke vara öfverdrima, måste man ändock vid en sammanställning med den norska uppgiften om antalet renar, som kunna sommarfödas inom amtet, komma till det resultat, att den från norsk sida sporda klagan öfver att den svenska renen inkräktar på amtets jordbruk är obefogad. Väl finnes däremot från svensk sida skäl att klaga öfver det sätt, hvarpå lapparne och deras renar blifvit behandlade vid odlingens utbredning inom amtet. Såsom jag i annat sammanhang häfdat, förmenar jag, att kodicillens mening ej var, att lapparne skulle vika och eventuellt rymma landet för nybyggarna. Däremot strida kodicillens föreskrifter, att de skulle lika med landets undersåtar få betjäna sig af land och strand, att de skulle vänligen mottagas, beskyddas och hjälpas till rätta och att de skulle till bekvämliga ställen anvisas. Förhållandena böra ordnas så, att under odlingens fortsatta utveckling nödig hänsyn tages till flyttlapparnes tarf. Så har emellertid ej skett. I den norska inlagen, sidd. 31—33, angifvas synnerligen belysande siffror för odlingens utveckling. Tromsö amt, som år 1769 hade 12,615 invånare, har nu omkring 70,000 st. Antalet egentliga jordbruk uppgick år 1870 till 4,252 st. och år 1907 till 7,624 st. Den samlade jordbruksarealen (åker, ”dyrket” äng och naturlig äng) uppgick år 1865 till 171,000 maal* och år 1907 till 266,275 maal, utvisande sålunda en ökning af 55,7 %. Vidare funnos år 1907 104,988 maal utslätter i utmark, 13,698 maal fjällslätter och 340,604 maal havnegang utan skogsbestånd. Antalet hästar hade från 1870 till 1907 ökats med 11,2 % och antalet större kreatur i öfrigt med 23,6 %. Om denna ”odling” kan med skäl sägas, att den, åtminstone hvad beträffar jordbruket, är af synnerligen rudimentär beskaffenhet och på grund af naturförhållandena måste så förblifva. Man har gått synnerligen extensivt fram, och lapparne hafva fot för fot fått maka åt sig. Arealen egentlig åker, d. v. s. jord, som gjorts till föremål för plog och spade, är obetydlig. Man har af de naturliga markerna tagit in till äng hvad som passat, och har man ett eller annat år öfvergådlat en ängsbit, har det blifvit ”dyrket eng”. Gränserna för den naturliga slättermarken

-----
1 maal = 1000 kvm.

hafva sträckts allt längre i höjden på fjällens sidor, och havnegangen har skjutits före, så att lapparne fått det allt trängre och trängre däruppe, samtidigt med att deras gamla flyttning svägar blifvit stängda. Och allt detta har försiggått, ehuru förhållandena med god vilja skulle kunnat ordnas någorlunda lätt.

Det torde ligga icke så liten öfverdrift i de från norsk sida sporda klagomålen öfver den skada, som vållas af renen. I den norska inlagan (sid. 96) har gjorts gällande, att lapparne "äro färdiga att klaga och att klaga högljudt, äfven då föga skäl till klagan finnes". Att de norska bofasta icke stå lapparne efter härutinnan är emellertid känt och erkänt icke minst från norsk sida. Ett sådant uttalande må här anföras. I en skrifvelse till "Departementet for det Indre" af den 29 april 1875 anför dåvarande amtmannen i Tromsø amt Chr. Kjerschow (sid. 2), att tvisterna emellan lapparne och de bofasta "i Virkelighed ofte ere af liden materiel Betydning", samt vidare (sid. 16), att "det vistnok er muligt, at Lappernes stærke og hyppige Klager i denne henseende (angående skadegørelse å ren genom de bofastes hundar) ere noget overdrevne, men Sandsynligheden derfor er aldeles ikke større, end den er for, at Bumændenes Klager over Skade af Ren ere overdrevne. Begge Parter ere formentlig omtrent lige tilbøielige til Overdrivelse, og der er i saa Henseende vistnok ikke Grund til at lægge Lapperne mere til Last end Bumændene. Jeg tror derfor, at der bør lægges samme Vegt paa Lappernes Klager over Skade ved Bumændenes Hunde som paa Bumændenes Klager over Skade ved Lappernes Ren".

Själfvä värdesättningen vid "taxterna" synes att döma af de fall, då en kontroll varit möjlig, icke så sällan öfverskrida det skäliga och billiga. För att man skall förstå lapparnes trångmål härvidlag, torde endast behöfva erinras därom, att värderingarna verkställas antingen ensamt af bofasta eller med dessas biträde. Dessa värderingsmän utgöras ofta af den skadelidandes grannar, hvilka nästa dag kunna drabbas af en liknande skada samt då på sin egendom få se gårdagens part såsom värderingsman. Från auktoritativt norskt håll saknas ej heller uttalanden om värderingsmännens partiskhet och mer eller mindre egendomliga uppfattning om grunderna för ersättningsberäkande.

Beträffande de å sid. 35—37 i den norska inlagan på tal om skadesynpunkten upptagna jämförelserna mellan svenska och norska förhållanden erinras, att de äro obehöriga, enär förhållandena i fråga äro så i grunden olika i de båda länderna. Särskildt är det orimligt att, såsom man i den norska inlagan (sid. 16) vid åbero-

pandet af Frih. Ericsons uttalande synes åsyfta, jämföra vinterflyttningar i Sverige med sommarflyttningar i Norge. Vid vinterflyttningarna är marken frusen och snötäckt, livadan skadegörelse genom renen i det närmaste är utesluten. Vid flyttningarna i Norge deremot är hvarje närmande till bebyggda trakter förenadt med risken af taxter och skadeersättningar. Flyttningarne derstädes äro sålunda ingalunda "för lapparne själfva ett nöje".

Hvad särskildt angår de anförda citaten må till en början anmärkas, att det å sid. 35 från svenska lappkommittéförslaget af den 27 maj 1896, protokollet sid. 117, hämtade yttrandet ingalunda utgör "Udtalelse af et svensk Kommunestyre" utan af byamännen i Hakkasbyn, Grellivare socken. Rörande såväl dessas som öfriga åberopade svenska nybyggares utsagor gäller hvad om de norska bofasta är sagdt, att de göra sig skyldiga till stora öfverdrifter. De tala i egen sak och naturligt är, att de hafva svårt se denna med opartisk blick. Vidare är en jämförelse mellan skogsrenarna här i Sverige och fjällrenarna under deras vistelse i Norge omöjlig på grund af olikheten mellan de skilda renraserna samt olikheten i de traktors natur, där de uppehålla sig.

Det å sidan 36 från landshöfdingen Widmark tagna uttalandet bör kompletteras med hvad han vidare anför. Efter att hafva omnämmt, att under sommaren, sedan värmen börjat komma, några skador af ren icke behöfva inträffa i Norge, yttrar han: "Såsom ett bevis därpå, att den skada, som renarna förorsaka under försomrarna, icke är så stor, torde följande förtjäna anföras: Det sista året (1881) förekommo inom Tromsö amt ganska många klagomål öfver skadegörelse på utängsslätter och utmark. Men dessa klagomål in*kommo till "Lappeopsynet" så tidigt, att när sedan dels amtmannen och dels det politie, som är anordnad för att undersöka dessa, i Juli månad besökte de ställen, från hvilka klagomålen inkommit, var redan växtligheten å utängsslätterna och utmarken så stor, att de icke ens kunde märka, att några renar varit der och gjort skada".

Äfven det å sid. 39 intagna yttrandet af landshöfding Widmark förtjänar att kompletteras. Sedan han, på sätt af norska citatet framgår, anför: "Om man å ena sidan icke kan anse de klagomål, som jordbrukarena framställa öfver skada på åker, äng, skog, utslätter m. m. af renarna, oberättigade och om än den ständiga fruktan, i hvilken de måste vara, för att äringen å åker och äng skall varda nedtrampad och förstörd af förbiflyttande renhjordar", fortsätter han: "kan man ej å andra sidan undra på, om nomaderna, hvilka, så långt deras traditioner gå, varit vana att år efter år låta sina renhjordar beta på samma fjell,

när de, återkomna från vistelsen i Sverige till de gamla betesplatserna finna dem intagna af andra, finna bostäder i deras väg, åkertegar der deras renar från ålder tågat fram, att de äfven klaga, begå olagligheter, finna sig förfördelade i hvad de anse vara deras lagliga rättigheter och börja misströsta — — — — —. Förundransvärdt är det dock, att bosättningen vågats på sådana öfvergångsställen från ett fjellparti till ett annat, som från ålder varit af lapparne begagnade, och å andra ställen, som ligga i de gamla renvägarnas omedelbara närhet. Man kunde nästan vara böjd tro, att sådant skett mest för att trakassera och preja lapparne”.

Slutligen må i fråga om skadesynpunkten erinras, att likasom man inom Sverige låtit sig angeläget vara att ordna förhållandet mellan lapparne och de bofasta på ett sätt, som kunde tillfredsställa jämväl de förres berättigade intressen, så torde man jämväl inom Tromsø amt få gripa sig an med uppgiften att ordna det på landet hvilande servitutet på sådant sätt, att lapparne komma till sin rätt.

Af hvad som blifvit anfördt torde framgå, att lapparnes fortsatta flyttande till Norge icke i någon mån kan vara ägnadt att bringa dess högre kultur i fara. Å andra sidan kunna de lappar, om hvilka här förnämligast är fråga — lapparne från Karesuando och Jukkasjärvi — till förmån för sitt existensberättigande åberopa, att utan dem skulle större delen af Karesuando och en mycket stor del af Jukkasjärvi ligga öde utan all kultur. Dessa trakters jordmån, klimat och växtlighet äro nämligen sådana, att odling af jorden eller vanlig kreaturskötsel endast i synnerligen inskränkt omfattning kan förekomma. Dessa marker hafva sedan århundraden, för att ej säga årtusenden, utnyttjats af det enda folk, som kan tillgodogöra sig desamma, nämligen de nomadiserande lapparne.

I den norska inlagans afdelning IX finnes nedlagd en betydande utredning, hvars syfte synes vara att styrka, dels att stora vidder renbetesmarker finnas i Sverige och dels att till följd af brister i den svenska lagstiftningen på hithörande område lapparne blifvit undanträngda med påföljd, att de måst söka sig öfver till Norge i större mängd än förut. Hvad först angår anmärkningarna mot den svenska lagstiftningen, gifves grundad anledning inlägga en allvarlig gensaga mot det ofullständiga sätt, hvarpå de svenska författningarna blifvit citerade. De svenska statsmyndigheterna hafva — i motsats mot hvad man från norsk sida synes vilja göra gällande — ifrån det att de först började intressera sig för uppodling af de nordliga trakterna och för tillgodogörande af därvarande mineralskatter, alltjämt haft uppmärks-

samheten fästad på den nomadiserande befolkningens välfärd. Detta framgår nogsnamt redan vid en hastig granskning af författningarna. I ett af det svenska rådet under konung Magnus Erikssons minderårighet år 1328 utfärdadt bref, innefattande en stadga mellan "helsingarne" (d. v. s. den norrländska befolkningen) å ena sidan och birkarlarna å den andra, säges bl. a., att ingen borde hindra skogsmännen eller nomaderna, vanligen kallade Lappar, i deras jakt. I Kungl. privilegiet den 24 december 1637 angående bergsbruk i Pite lappmark stadgas uttryckligen: "Skall ock ingen hafva makt någon af Lapparne eller andra — — — med någon skjutsfärd, gästning eller några andra desslika besväringar i någon måtto att betunga nu eller i tillkommande tider, utan allt sådant må ske af en fri vilja och af handling emot en billig betalning". Äfven i det från norsk sida återopade Kungl. plakatet af den 27 september 1673 angående lappmarkernas bebyggande tog man nödig hänsyn till lapparnes rätt. Såsom i plakatet uttryckligen angifves, af såg man att till nybyggare upplåta endast "det som nu ligger öde och obrukadt", hvilket kunde göras nyttigt medels svenska och finska åbor, "hvilka den jordmån, hvaraf Lapparne efter sin näringsart nu ingen nytta eller fördel sig kunna göra, till ängsmark och mulbete samt annan tarfvelig föda af skog, strömmar och sjöar bruka och nyttja kunna". Plakatets afsikt att trygga lapparne vid deras rätt bestyrkes ytterligare af hvad som förekom under förarbetena till detsamma. Såsom i den norska inlagen (sid. 59) anmärkes, grundades plakatet på vissa undersökningar, hvilka landshöfdingen öfver Väster- och Österbotten Johan Graan genom Kungl. bref den 28 febr. 1671 förständigats låta företaga. I sin instruktion för de båda personer, som verkställde dessa undersökningar, hade nu landshöfdingen bl. a. förständigat dem "så laga, att icke Lapparne måtte här af fatta sådan inbillning, det de på något sätt skola trängde blifva uti det, som deras skäligen rättighet vara kan, utan de måtte således underrättas, att Hans Kongl. Maj:ts allernådigste upsåt är detta, att låta dem blifva vid deras land och fiskevatten". I belysning af denna instruktion måste plakatet läsas och tillämpas. Rörande 1749 års reglemente uttalas i den norska inlagen en uppfattning, hvars riktighet bestrides. Det säges (sid. 62), att berörda reglementes § 7 var af särskild betydelse för lapparne, hvarjämte refereras en del af ifrågavarande §. Läsaren får den uppfattningen, att de refererade orden: "så varder ej heller den förfördelad, som för ett eller annat nybygges yttermera inrättande skull mister de platser, dem han blot till fogel- och djurfänge brukat; likaledes fiskevatten och andra lägligheter, som ej egentligen syfta på jordbruket", varit

riktade mot lapparne, Så är emellertid icke förhållandet. Ägnar man tillräcklig uppmärksamhet åt *hela* innehållet af § 7, finner man, att den afses at ordna förhållandet mellan äldre och yngre *nybyggare*. Dess hela lydelse är nämligen följande: "Ej må någon räkna sig hafva upodlat och nedlagt arbete å sådana ställen, hvarest han uprest en eller annan höstack, hässja eller lada till inrymmande af det hö och foder, som sjelfva naturen utan dikning och rothuggning gifver men för upodlad må den trakt och lägenhet anses, som igenom kärrs och mossars utdikande samt träns barkande och rothuggande gjorts nyttig och brukbar till åker och äng. I följe deraf eger ock ingen större rätt till hö- och skog-myrrer, hvaraf en nybyggare kan hafva tillfälle och nödigt sig i första början af nybyggets inrättande att betjena, än så vida brist kan vara på andra närbelägnare och till rödning dugliga platser, och ingen annan nybyggare tillkommer, som slika myrrer bättre betarfva torde; så varder etc." Meningen bekräftas ytterligare därutaf, att, hvad lapparnes rätt angår, denna uttryckligen framhålles i nästföljande § 8, som lyder: "Nybyggares vidlyftiga fikande och farande omkring skogarne efter vildt och i afsikt slikt att fånga och fälla har hittills mycket hindrat jordens och landets upodlande; och som lappallmogen, hvilka till en del för slikt skatta, nog samt medhinna att fånga och skjuta allt det vildt, som under namn af dyrare skinnvaror kommer; alltså hafva nybyggare dermed hädanefter sig ej vidare att befatta, andra till men och sig sjelfva till hinder vid hemmansbruket, än allenast inom en half mil ifrån deras hemvist; och då en annan nybyggare kommer bredevid honom sig att nedsetta, har den förre ej att tillegna sig någon enskild egande rättighet på något djur- och fogelfänge inom samma trakt, utan nytja de det gemensamt." Det är på grund härutaf ej heller någon anledning antaga, att det var reglementets § 7, som den i den norska inlagan, sid. 62, citerade Landshöfdingen Almqvist afsåg.

En uppmärksam granskare af de svenska författningarna rörande nybyggesväsendet i Sveriges nordligare trakter — såväl de nyss anförda som senare tillkomna — kan ej undgå finna, att man i desamma tagit tillbörlig hänsyn till lapparne och deras renskötsel. Man har haft till syfte att lägga under odling endast de trakter, som härför lämpade sig och hvilka icke varit för lapparne behöfliga, och man har härvid sökt ordna förhållandena så, att det ena folket ej skulle lida intrång genom det andra. Om trots detta syfte stridigheter mellan lappar och bofasta såsom grannar ej kunnat undvikas, hafva dessa stridigheter likväl ej varit af den art, att de föranledt någon förskjutning af lapparne mot väster, såsom i den norska inlagan

påstås. Slitningarna hafva egentligen förekommit inom trakter, hvilkas lappar aldrig brukat flytta öfver till Norge. Det är, åtminstone hvad beträffar Norrbottens län, hufvudsakligen inom skogsrenarnes region, som nybyggena blifvit anlagda, och det är till dessa trakter, som man har att förlägga alla de klagomål, som man från norsk sida varit så angelägen att referera. Nybyggesförhållandena hafva här på vissa håll gifvit anledning till att skogs-renskötseln blifvit inskränkt och att skogslappbefolkningen öfvergått till att blifva bofast, men man kan ej uppvisa exempel därpå, att skogsrenarna dragit sig upp till fjällen och blifvit till Norge flyttande fjällrenar. Inom vissa trakter i Jämtlands län hafva visserligen stridigheterna mellan lappar och bofasta stundom kunnat antaga en mera allvarlig karaktär, beroende på, att de marker, som tilldelats lapparne, varit för knappt tillmätta, men ej heller dessa stridigheter hafva gifvit anledning till någon ökad öfverflyttning till Norge, utan hafva undanröjts genom lämpliga anordningar från svenska statens sida (inköp af egendomar, som afsatts till renmarker), och har man härunder äfven vunnit en erfarenhet, som man kunnat göra sig till godo vid reglering af lappförhållandena på andra trakter.

I detta sammanhang må jämväl erinras om den norska inlagans framställning (sid. 35 ff.) af den i Sverige förda diskussionen om skogsrenarna. I anledning af denna framställning måste påpekas, att nämnda diskussion egentligen rört sig om förhållandet mellan å ena sidan *icke renägande bönder* (af svensk, lapsk eller finsk nationalitet) och å andra sidan *renägande bönder* (svenskar, lappar och finnar), hvilka senare underhålla sina renar till stor del på de förras bekostnad och dessutom i alltför många trakter icke ägna dem tillräcklig vård. Nomadiserande eller ens halfnomadiserande *verkliga skogslappar* finnas numera och hafva sedan flera decennier funnits blott i ett försvinnande litet antal. De flesta skogsrenar och skogslappar finnas dessutom icke i Torneälfvens dalgång, utan i sydligare trakter, från hvilka någon öfvergång till Norge icke behöfver befaras. År 1895 (jfr K. M. Bef:s i Norrbottens län femårsberättelse 1891—1895, sid. 8) funnos sålunda kring Torneälfven (Enontekis, Jukkasjärvi, Muonionalusta, Pajala, Öfver-Torneå, Hietaniemi, Karl Gustaf, Neder-Torneå) sammanlagdt 12,950 skogsrenar, hvaraf åtminstone de 5,800 renarna i de längst ned mot kusten och fjärran från lappmarken belägna socknarna Öfver-Torneå t. o. m. Neder-Torneå, men säkerligen också den största delen af de öfriga, ja, t. o. m. de 1,150 skogsrenarne inom Torne lappmark knappast kunna tänkas bli föremål för ett till resultatet synnerligen problematiskt försök att göra dem

till fjällrenar Säkerligen skola deras ägare finna det mycket förmånligare att slakta ned dem eller sälja dem till Finland, dit väl då deras lappska ägare komme att följa med. Söder om Tornedalen åter funnos år 1895 icke mindre än 42,244 skogsrenar i Norrbottens län förutom ett mindre antal i Västerbottens län, och det är dessa, som diskussionen framför allt rör sig om. Men de kunna i följd af de geografiska förhållandena aldrig få något inflytande på några fjällappars flyttningar till Norge.

Hvad än må hysas för mening om nybyggesanläggningarna i det öfriga Norrland och deras inverkan på renskötseln, hafva dessa förhållanden i hvarje fall icke haft någon betydelse för renskötseln inom Karesuando och Jukkasjärvi socknar. Dessa socknars renar hafva icke kommit från sydligare trakter utan härstamma från dem, hvilka sedan urminnes tider ströfvat öfver dessa vidder.

Man vet ännu intet bestämdt därom, huruvida lappar någonsin bebott Bottniska vikens kustland eller icke.* Om detta verkligen i en aflägsen forntid ägt rum, kunna dessa lappar dock knappast hafva varit ren-nomader, vare sig af fjällapps- eller skogslappstyp, utan hafva varit kringströfvande jägare och fiskare.

Om lappmarksgränsens läge i äldre tider får man, åtminstone för Torne lappmarks vidkommande, goda underrättelser i dokumentsamlingen, där det i sakregistret, II 493, uttryckligen framhåfves, att "förteckningarna på de skatteländ och fisketräsk, som höra till de olika lappbyarna, i många fall gifva en ungefärlig föreställning om dessas utsträckning och område". Fisketräskan i Torne lappmark fr. o. m. midten af 1500-talet t. o. m. år 1671 uppräknas på sidorna II: 225 ff., 232 f, 241 f. I alla de fall, där namnen kunnat identifieras, visar det sig, att vederbörande träsk och sålunda också lapparnes land ligga *ofvanför* den nuvarande, först på 1750-talet definitivt uppgångna lappmarksgränsen. Om någon "naturlig" lappmarksgräns existerat (jfr den norska inlagans sid. 52 ff.), borde den ha kommit till synes åtminstone i 1500-talets räkenskaper, då bygden utmed Torneälven endast gick upp till Pello, en mil *nedanför* Pajalas sockengräns, och utefter Kalixälven blott till Rödupp långt *nedanför* Korpilombolo sockengräns (hvilket äfven den norska inlagan nämner, sid. 57 f.).

Det finnes intet, som talar för, att Tornelapparne i äldre tider skulle ha gått längre ned med sina renar än till trakten af den nuvarande

* De sena traditioner, uttalanden af Tornæus et., på hvilka den norska inlagan sid 56 f. stöder sin teori, kunna icke tillmätas något värde. Endast arkeologin kan ge svar på en sådan fråga, men på Tornæi och Sennitlers tider existerade icke den nordiska arkeologin såsom vetenskap, och ännu i dag har den icke med sina undersökningar hunnit till de ifrågakvarande trakterna.

lappmarksgränsen. Deras centralpunkter under vintern, efter hvilka byarna hade sina namn och där ting och marknader höllos, lågo t. o. m. långt ofvan denna gräns.

Först på 1600-talet började en fast bebyggelse i Torne lappmark. Redan förut hade emellertid bönder från det nedre landet drifvit fiske i denna trakt, och t. o. m. i våra äldsta fogderäkenskaper från midten af 1500-talet uppräknas en mängd lappmarkssjöar, för hvilka sådana bönder betalade skatt. Den första fasta bebyggelsen torde således icke hafva ändrat så särdeles mycket i de gamla förhållandena.

Ännu år 1695 fanns det för öfrigt blott 7 nybyggare i Torne lappmark och 1748 var deras antal icke större än 31 (den norska inlagen, sid. 63). Ett så litet antal nybyggare, fördeladt på ett så betydligt område,* kan tydligen icke ha haft någon inverkan på fjällapparnes flyttningar, i all synnerhet icke på tiden för vårflyttningen, ty vid den tid, då denna enligt gammal sedvänja började, var i Torne lappmark allt täckt af snö och is, hvarför någon anledning icke kunde förefinnas att af hänsyn till nybyggarna och deras gröda företaga flyttningarna tidigare än förr.

Då liksom nu vistades vidare fjällapparne i Torne lappmark endast under vintern i nybyggarnes närhet, och den skada de under denna årstid kunde tillfoga de bofasta, var, såsom också den norska inlagen sid. 29 f. riktigt och utförligt påpekar, icke stor, i alla händelser icke så stor, att den kunde föranleda till en längre vistelse i Norge än hvad tidigare varit vanligt.

Siffror rörande uppodlingens fortskridande i Torne lappmark under 1800-talet meddelas i den norska inlagen, sid. 64. Dessa siffror visa dock ingalunda i och för sig, att fjällapparne genom uppodlingen blifvit nödsakade att i tid och rum utsträcka sin vistelse i Norge. För att något sådant skall kunna visas eller åtminstone göras sannolikt, måste det uppvisas, att de ytterst fåtaliga och obetydliga nybyggen, *som ligga i närheten af fjällapparnes vår- och sommartrakter*, trängt lapparne mot väster. Men detta har den norska inlagen icke gjort, och den har icke heller kunnat göra det.

Icke heller hafva skogslapparnes förhållanden i Torne lappmark under 1800-talet kunnat utöfva någon sådan inverkan på fjällapparnes flyttningar. Första gången, som skogslappar under denna tid ens omtalas därstädes, är år 1866 (Dok. saml. under "ad 41" II: 176, 179, 182, 189, 193, 198, 201, 207, 212), men då voro de ytterst få till antalet, i Karesuando blott 3; endast sid. II:189 klagas det öfver, att de göra fjäll-

* Torne lappmark omfattar f. n. 19,849,76 kvkm. och var före afskiljandet af finska Enontekis socken betydligt större.

lapparne i Karesuando ”megen Skade ved at ødelægge deres Vinterbete”, men detta synes stå i motsättning mot t. ex. sid. II 193, där det säges, att de ”holde kun et meget ringe Antal Ren”. Nästa gång omtalas de i 1883 års förslag till svensk lapplag, s. 27, där det säges, att två skogslappar från Karesuando och två från Pajala* med tillsammans 600 renar beta dem inom Karesuando socken på sommaren och därunder skada lafmarkerna**. I Jukkasjärvi funnos enligt samma källa tre sådana familjer med omkring 500 renar, hufvudsakligen tillhörande bofasta inom Tärändö; någon klagan öfver dem förspordes icke (sid. 29 fl).

År 1895 funnos i Karesuando 2 eller 3 skogslappar med 600 skogsrenar, hvaraf 250 tillhörde bofasta; i Jukkasjärvi funnos 2 skogslappar (hvaraf blott den ene nomadiserande), hvilka ägde 550, enligt en annan källa omkring 800 skogsrenar; i Pajala med Muonionalusta fanns det 6,000 skogsrenar, hvaraf 3,000 tillhörde skogslappar; i Korpilombola och Tärändö funnos 1,800 skogsrenar, hvaraf 875 tillhörde skogslappar. Fjällapparna förde klagan öfver, att skogsrenarna i Karesuando och Jukkasjärvi förstörde lafmarkerna (1895 års lapplagskommittés betänkande, protokollen, sid. 107; K. M. Bef:des i Norrb. län femårsberättelse 1891—95, sid. 8).

En bekräftelse för riktigheten af påståendet, att nomadförhållandena inom Karesuando och Jukkasjärvi socknar icke rönt någon påverkan af förhållandena inom andra delar af det nordliga Sverige vinnes äfven vid en undersökning rörande renbeståndet i dessa socknar i äldre tider. Redan på kodicillens tid måste renarna här hafva uppgått till ett betydande antal. Därför talar den omständigheten, att renskötseln, såsom urkunderna gifva vid handen, är urgammal i dessa trakter och att markerna, när bete vår och sommar erhöles i Norge, då kunde under den öfriga delen af året föda minst samma renantal som nu.

Från tiden för kodicillens tillkomst finnas talrika uppgifter, hvilka bestyrka, att lappar från Jukkasjärvi och Karesuando då i stort antal plägade med sina renar uppehålla sig i Norge vår och sommar. Under Major Schnitlers förhör lämnades honom från norsk sida uppgift om namn å 75 st. svenska lappar vid Grav-fjorden, Gratangen,

* Skogsrenarna inom Pajala (inklusive nuv. Muonionalusta och Tärändö) omtalas en och annan gång förut, t. ex. hos v. Duben, sid. 490, men tyckas då ha varit fåtaliga.

** Jfr äfven K.M. Bef.:s i Norrbottens län utlåtande af den 31 dec. 1879, en ligt hvilket skogsrenar, tillhörande bofaste och skötta af dem själfva eller af skogslappar, funnos i Pajala (Prop. n:o 18 till 1882 års riksdag, sid. 107 f.)

Lavangen och Salangen (Wiklund och Qvigstads dokumentsamling I: sid. 415 och 416). Af lapparne uppgafs antalet lapphusbönder i samma trakter till "väl 100" st. (Dok. saml. I: 259). Om antalet lappar i Malangens distrikt antecknar Schnitler (I: 296), att "Svenske Øst Lapper skal være mangfoldige om Sommeren paa Norske Fielde, men besøges ei af de Norske Missions Betientere, ei heller kiendes af den Norske Øvrighed; de søge ei heller Norske Kirker, eller Missions Forsamlings-Steder eller Ting". Om antalet svenska lappar i trakterna vid Balsfjorden erhöles ej heller någon uppgift. Den härom tillfrågade skolmästaren i orten meddelade, att "De andre Øst Lapper, som farer hid om Sommeren og op om Høsten, kiender Jeg intett til" (I: 421). Vid Ulfsfjorden lämnades från norsk sida uppgift om 9 svenska lappar och vid Lyngenfjorden 31 st. (I: 422). För trakterna vid Nordreisen erhöles ej heller någon uppgift på antalet svenska lappar (I: 423).

De siffror, som här ofvan blifvit relaterade, afsågo antal husfäder. För flera betydande distrikt såsom Malangen och Balsfjorden lämnades, såsom blifvit nämndt, inga sifferuppgifter. Vidare synas alla lämnade uppgifter hafva afsett endast kusttrakterna med deras närmaste inland. Åtminstone synas för hela det stora område, som omfattar nuvarande 12:e och 15:e renbetesdistrikten, inga uppgifter hafva blifvit begärda eller lämnade. Vidare måste beaktas, att de norska tjänstemän, som lämnade uppgifterna, endast uppgåfvo hvad de kände till, men antydde, att de saknade full kännedom om saken. De svenska lapparne själfva voro tydligen föga benägna att uppgifva sitt fulla antal, emedan de fruktade att blifva utestängda från landet. Detta bestyrkes af hvad som antecknades till Major Schnitlers protokoll den 10 dec. 1743 (Dok. saml. I: 399), däri bl. a. anföres: "Majoren gjorde sig heraf, saa og af flere Omstændigheder den Gisning, at der et Slags Forbud, som i Acten er talet om, maa have sat de svenske Østlapper i en Frygt, at miste de Norske Fielde, hvilke de ingenlunde kan undværé, og dette følgerig kan have anleediget dennem, til at angive en Grendse-Kiøl saa nær Fiordene og Søen, langt Vesten for den rette gamle Grendse-Gang for den Konglig Svenske Ret." Till belysning af frågan om lappantalet må ock erinras om den i Major Schnitlers protokoll antecknade uppgift, att "Jukkasjärvi Hoved *Lappe-Sogn*" hade inemot 200 skattelappar (Dok. saml. I: 439). Jämväl denna siffra angifver antalet husbönder; och må till jämförelse erinras, att hela antalet individer af lapsk nationalitet i Jukkasjärvi socken enligt Sveriges officiella statistik år 1900 utgjorde 733 st. Det stora antal hushåll af svenska

lappar i Tromsö amt vid kodicillens tid, till hvilket man af de samlade uppgifterna kan sluta sig, måste äfven leda till att renantalet varit minst lika stort som för närvarande. Detta bestyrkes äfven af de spridda uppgifter från denna tid, som direkt afse renarna. Så uppgafs exempelvis vid tinget i Enontekis 1754 af lapparne i Karesuando, hvilka enligt egna uppgifter om sommaren besökte trakterna vid Balsfjord, Ulfafjord, Lyngenfjord, Kåfjord, Reisen och Kvänangen — Nawona (således endast den norra delen af Tromsö amt), att de vid Andersmässotiden (den 30 november) plägade besöka Lyngen, därvid normännen af dem tillhandlade sig renar att slaktas till ett antal af 2,000 à 3,000 st. (Dok. II: sid. 35). Kunde så många renar årligen afvaras till slakt ensamt i denna trakt i Norge (sålunda utom hvad åtgick till lapparnes egna behof och till afsättning inom Sverige, hvilket bör hafva varit flere gånger så mycket), måste hela antalet renar i Karesuando hafva varit betydande. Helland uttalar i sin beskrifning öfver Tromsö amt år 1899 (del. I, sid. 264) som en förmodan, att det årliga antalet svenska renar i Tromsö amt under den sista mansåldern utgjort 70,000 st. Det från de svenska Karesuando- och Jukkasjärvilapparnes egen sida uppgifna antalet svenska renar i Tromsö amt har (efter Hellands sammanställning) varit följande:

år 1866.....	39,905 st.
år 1886.....	26,992 st.
år 1887.....	39,445 st.
år 1888.....	41,139 st.
år 1889.....	40,731 st.
år 1890.....	38,894 st.

Helland tillägger, att dessa tal äro för låga.

Man torde kanske komma sanningen rätt nära, om man antager, att det årliga antalet svenska renar i Tromsö amt i genomsnitt icke undergått några väsentliga ändringar sedan kodicillens tid. Antalet har vissa år till följd af gynnsamma naturförhållanden stigit öfver det vanliga och andra år till följd af ogynnsamma förhållanden sjunkit, men genomsnittssiffran har hela tiden varit ungefär densamma samt har betingats och begränsats af de normala betesmöjligheterna under vintern å den svenska sidan. En tillfällig oregelbundenhet i antalet vållades, som ofvan antydts, af Koutokeinolapparnes invasion.

I afdelning X af den norska inlagen göres en sammanfattning af skälen, hvarför man motsätter sig inflyttning af svenska renar till Norge före den 15 juni. I sådant hänseende åberopas, att man vid

upplösningen af unionen med Sverige frånträdde rätten att uppsäga sin förpliktelse enligt kodicillen af 1751 och att därför bördan att mottaga och hysa de svenska renarne icke borde göras tyngre än billighet kräfver. Denna argumentering är vilseledande, så till vida som den förutsätter som ostridigt, att Norge före öfverenskommelsen i Karlstad ägde rätt att ensidigt uppsäga kodicillen. Sådan rätt ägde Norge icke. Man hade visserligen under tidernas lopp från norsk sida framkommit med påståenden i sådan riktning, men de hade från svensk sida på goda skäl, hvilka framgå af det föregående, blifvit bestridda. När sålunda i konventionen i Karlstad blef fastslaget, att kodicillen var ouppsägbar, innebar detta icke tillskapandet af något nytt rättsmoment, utan endast ett fixerande i klara och tydliga ord af hvad som förut gällde till undvikande af vidare tvister härom.

Till ytterligare stöd för det billiga i de norska krafven på renbetesrättens begränsning anför man vidare, att Norge icke i motsvarande omfattning begagnar sin betesrätt i Sverige, hvarjämte anmärkes, att den svenska betesrätten är en börda på jordbruket till förmån för intressen, hvilka man inom Sverige själf icke låtit sig så synnerligen angeläget vara att trygga. Häremot erinras om hvad i det föregående blifvit anfördt rörande de ännu existerande möjligheterna till renbete inom Norge äfvensom rörande svenska åtgärder till lapparnes skydd inom eget land. I hvarje fall framhålls med bestämdhet, att s. k. billighetsskäl af denna art icke få tillmätas någon betydelse. Sverige har f. n. en klar, på öfverenskommelser grundad rätt att låta sina renar från vissa trakter under viss tid af året gå till Norge. Det kan visserligen tvistas om tiden, då denna rätt får börja, utöfvas på våren, men hvarken själfva rätten ej heller tiden för öfverflyttningen har gjorts beroende af sådana förhållanden som de nyss angifna. Detta är, hvad beträffar öfvergångstiden på våren före den 15 juni, uttryckligen fastslaget i konventionen, som gör denna tid beroende enbart af behofvet för de svenska lapparne. Hvad nu blifvit anfördt har sin fulla tillämpning äfven på det från norsk sida anförda skäl, att öfverflyttningarna längre tillbaka i tiden ej förekommo före den 15 juni. Berörda påstående är, såsom här nedan skall visas, icke öfverensstämmande med verkliga förhållandet och saknar jämväl i hvarje fall direkt betydelse för närvarande fråga.

Man gör sig från norsk sida skyldig till ett förbiseende, då man påstår, att de svenska statsmakterna vid Karlstadsöfverenskommelsens afslutande voro på det klara med, att den 15 juni kunde utan nämnvärd olägenhet för lapparne fastslås som begynnelsetidpunkt för deras öfverflyttning. Med ledning af upplysningar, hvilka befun-

nits vara missvisande, trodde man visserligen lapparne icke hafva något synnerligt behof af att företaga öfverflyttningen för den 15 juni, men någon säker uppfattning i detta hänseende ansåg man sig icke äga! Detta framgår just därutaf, att man i konventionen förbehöll Sverige rätt att få inflyttningstiden utredd och eventuellt fastslagen till tidpunkt före den 15 juni. Hade man känt sig fullt säker på sin sak, hade naturligen intet dylikt förbehåll influtit i öfverenskommelsen.

I den norska inlagan anföres å sid. 94 f.: ”Det Punkt, man naturligen fra norsk Side heftede sig ved, var en Fastslaaen af 15 Juni som tidligste tilladte Tidspunkt for de svenske Lappers Indflytning over Riksgrænsen, og det af flere Grunde: Dette Billighedskrav var nemlig tillige et Krav, der kunde stilles med Hjemmel af Codicillen. De svenske Lapper flyttede nemlig i ældre Tider ikke ind i Tromsø Amt med sine Ren før ved St. Hans Tider, hvad der er erkjendt saavel fra autoritativt svensk Hold som af svenske Lapper— — — —. De have saaledes her overskredet sin Ret efter Codicillen, og en Fastslaaen af 15 Juni som Indflytningstermin vilde være ensbetydende med en Restitution af, hvad der var Ret.” Och på sidan 40 anföres: ”Medens de paa Codicillens Tid og udover til Begyndeisen af forrige Aarhundrede ikke førte sine Ren ind i Amtet før St. Hanstider, har en stor Del af dem i de to seneste Menneskealdre søgt derind allerede i første Halvdel af Mai Maaned”.

Den norska inlagans uttalanden stå i dessa hänseenden i direkt strid med de upplysningar man har från tiden för kodicillens tillkomst. Själfva kodicillen använder uttrycket höst och vår, i det den i § 10 stadgar, att det skall vara lapparne tillåtet ”höst och vår att flytta med deras renhjordar” inöfver gränsen i det andra riket. Redan valet af uttrycket ”vår” måste innefatta, att man tänkte sig en tidigare inflyttningstid än ”St. Hanstider”, som ju är midsommar. Att flyttningarna till största delen ägde rum redan i maj månad, styrkes till fullo af det upplysningsmaterial, som föreligger i Wiklunds och Qvigstads dokumentsamling. (Jfr denna samling, del. I: sid. 358, 436-438, 442 och 483 samt del. II: sid. 34, 35, 245, 248, 250, 252, 259, 260, 349, 351.) De viktigaste uppgifterna finnas äfven aftryckta i Wiklunds arbete ”De svenska nomadlapparnas flyttningar till Norge i äldre och nyare tid” af år 1908, sid. 86 ff., hvartill därför hänvisas. Uppgifterna styrka, att flyttningarna in på norskt område började redan i första dagarna af mai. Särskildt torde uppmärksammas den sammanfattning Wiklund gör å sidorna 93 f. och 232. Å sistnämnda ställe yttrar han bl. a.: ”Äfven tiden för flyttningen öfver till Norge är i allt väsentligt densamma nu som vid 1700-talets midt— — — —Förmodligen har den va-

rit densamma, så länge som lapparne öfverhufvudtaget haft för sed att flytta öfver fjällryggen, enär den säkerligen på det närmaste sammanhänger med de klimatiska förhållandena i trakten, hvilka icke ha under öfverskådlig tid förändrats. Detsamma synes gälla om tiden för återflyttningen öfver gränsen; uppgifterna härom äro emellertid tämligen ofullständiga.”

Det torde i detta sammanhang förtjäna erinras, att det är först under det allra sista årtiondet, som man från norsk sida börjat finna det som någon väsentlig börda, att de svenska lapparne flytta in i Norge före den 15 juni. Ännu på 1840-talet tycktes man i Norge ej hafva insett något sådant, ty i det förslag till stadganden rörande ordnande af lappförhållandena, som afgafs af 1843 års svensk-norska kommission, intogs ingen bestämmelse om särskild flyttningstid, utan föreskrefs endast, att lapparne skulle hädanefter som hittills hafva frihet att årligen med sina rendjur draga öfver gränsen in i det andra riket och där vistas i så lång tid af året, som de för sig må anse tjänligt. Så sent som i 1883 års lag rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, fixerades tiden på sådant sätt, att svenska lappar bereddades möjlighet att äfven utan vederbörande jordägares eller brukares samtycke uppehålla sig med sina renar i Norge från den 1 maj.

Såsom förut blifvit framhållet, utgör tvistens föremål frågan, huruvida och i hvilken utsträckning det må vara nödvändigt för de svenska lapparne från Karesuando, Jukkasjärvi, Vilhelmina, Sorsele eller Tärna socknar att oberoende af ovanliga väderleksförhållanden företaga flyttningen till Norge före den 15 juni samt om och i hvilken utsträckning till följd härutaf rätt till tidigare inflyttning utan vederbörande jordägares eller brukares samtycke och oberoende af ovanliga väderleksförhållanden skall vara lapparne tillerkänd under den tid 1883 års lag om flyttlapparne fortfarande gäller. Föremålet för tvisten är på detta sätt angifvet i kompromissen af den 29 mars 1909. Med hänsyn härtill kan man icke från svensk sida biträda de uttalanden, hvilka i den norska inlagan å sid. 97 göras angående tvisteföremålets begränsning i visst hänseende. Man angifver där som en förutsättning från norsk sida, att spörsmålet afser endast de renar, *som man plägar föra in i Norge före den 15 juni*. Från svensk sida kan man ej godtaga denna förutsättning, utan håller sig till kompromissens ord. Det kunde väl tyckas, som om skillnaden i sak ej vore stor, men häremot erinras, att tilläfventyrs utredningen kunde gifva vid handen, att behof af öfverflyttning före den 15 juni vore till finnandes för ett större antal ren än som hittills plägat öfverflytta före 15 juni.

Vid bedömande, såväl af föremålet för den sakliga tvisten- behofvet af öfverflyttning före den 15 juni - som af frågan om de nödiga undersökningarna måste man noggrant hålla fast vid de rättsförhållanden iom bestå och hvilka äro fastslagna genom Lagen af den 6 juni 1888 rörande de lappar, som med sina renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge. Dessa rättsförhållanden innefatta, jämlikt lagens § 3, att lapparne äro berättigade att årligen med sina renar flytta från det ena riket in i det andra och uppehålla sig å de trakter, hvilka hvaradera rikets lappar efter gammal sedvana hittills hafva besökt. Denna lapparne tillerkända rätt är icke för det närvarande föremål för någon tvist, utan skall bestå. Frågan är här endast, huruvida och i hvilken omfattning de lappar, som äro i utöfning af rätten, hafva behof att få företaga öfverflyttningen före den 15 juni.

Af hvad nu blifvit framhållet följer, att man vid bedömande af förevarande tvistefråga och bestämmande af utredningsmaterialet för densamma måste utgå från de förhållanden, som föreligga. Man måste taga till utgångspunkt, att fjällrenarna i Karesuando äfvensom från Saari- vuoma och Talma byalag i Jukkasjärvi samt från Vilhelmina, Sorsele och Tärna socknar under viss tid af året vistats och pläga vistas i Norge samt härtill på grund af bestämmelse i 1883 års lag äga full rätt. Med konsekvent fasthållande af nu angifna, lagligen grundade utgångspunkt finner man de rätta begränsningarna för det utrednings- och bevismaterial, som är nödigt för bedömande af förevarande tvist.

Vidkommande frågan om själfva förutsättningarna för öfverflyttning före den 15 juni innefattas dessa i ordet "nödvändigt". Den tolkning, som härät blifvit gifven i den norska inlagan (sid. 98), är felaktig. Det anföres där, att om 15 juni som inflyttningstid skulle vålla lapparne "Uleilighed, Ulemper eller Udgifter" under öfvergångstiden eller varaktigt, detta icke är tillräckligt för beviljande af rätt till öfverflyttning före 15 juni. Icke heller skulle sådan rätt medgifvas, om nödvändigheten af öfverflyttning kunde aflägsnas genom lämpliga anordningar från svensk sida. Dessa påståenden innefatta öfverdrifter. Skulle de tillämpas strängt efter orden, skulle aldrig kunna tillerkännas en svensk lapp rätt att någonsin under några förhållanden visa sig med ren på norskt område före den 15 juni. Ty det är ju icke *teoretiskt* otänkbart, att sådana anstalter kunde vidtagas, genom hvilka man undveke öfverflyttning till Norge före den 15 juni. Alla försök att omsätta dylika teorier i praktisk handling skulle emellertid endast tjäna att ådagalägga det oförnuftiga i själfva teorien. Man kunde exempelvis försöka med rtt för tiden 1 maj — 15 juni flytta renarna

från Karesuando och Jukkasjärvi till några andra svenska renbetesmarker flera tiotal mil därifrån. Sedan skulle nian den 15 juni flytta dem tillbaka, ty då skulle de ju ändå hafva rätt att gå öfver till Norge. Eller ock kunde man anskaffa väktare i tillräckligt antal — hvilket i detta fall skulle betyda ett synnerligen stort — samt därmed och eventuellt genom uppförande af vidsträckta stängsel eller gärderna med våld hålla renarna kvar i Karesuando och Jukkasjärvi under berörda en och en half månad samt skaffa dem föda, som ditfördes från annat håll. Det torde ej betviflas, att från norsk sida skulle kunna anbefallas ännu andra åtgärder. Emellertid måste de alla te sig så orimliga, att de omedelbart måste afvisas.

Ett afgörande stöd därför, att anordningar af antydd art icke få tagas med i räkningen vid bedömande af innebörden af ordet "nödvändigt", har man i ordalagen i öfverenskommelsen mellan de båda rikena af år 1907 rörande vissa gemensamma undersökningar. Där i angifves nämligen, att bl. a. skall undersökas: "om och i hvilken utsträckning det må vara *nödvändigt* för de svenska lapparne att företaga flyttning till Tromsö amt före den 15 juni." Vidare anföres: "Denna undersökning inbegriper frågan om huruvida en möjligen nu befintlig *nödvändighet* för inflyttning före den 15 juni *kan helt eller delvis aflägsnas* genom lämpliga åtgärder från svensk sida, som icke medföra kränkning af lapparnes rätt och välfärd, särskildt med hänsyn till deras renskötsel." Detsamma framgår af den instruktion, som af renbeteskommissionen af år 1907 fastställdes för subkommittéens undersökningar. Där i angifves nämligen, att kommissionen beslutat tillsätta en kommitté, såsom orden lyda, "till förberedande utredning af vissa faktiska förhållanden, som kunna vara af betydelse, *dels* för frågan, om och i hvilken utsträckning det må vara *nödvändigt* för de svenska flyttlapparne att företaga flyttning till Tromsö amt före den 15 juni, *dels* för frågan, huruvida en möjligen nu befintlig *nödvändighet* för inflyttning före den 15 juni *kan helt eller delvis aflägsnas* genom lämpliga åtgärder från svensk sida, som icke medföra kränkning af flyttlapparnes rätt och välfärd, särskildt med hänsyn till deras renskötsel." Hvad nu blifvit anfördt har i förevarande tvist så mycket större beviskraft för bedömande af innebörden af ordet "nödvändighet", som det, när berörda öfverenskommelse träffades och instruktionen utfärdades, var fråga om eventuella överenskommelser i vidsträcktare omfattning. En omständighet, till hvilken man f. ö. har att taga hänsyn vid bedömande af frågan om innebörden af ordet "nödvändigt", är hvad som från båda kontrahen-

ternas sida afsågs i hithörande hänseende vid träffandet af Karlstadsöfverenskommelsen. Man utgick ifrån, att lapparnes rätt och bästa skulle tryggas *lika som hittills*; från norsk sida påstods emellertid, att det icke skulle för lapparne vålla någon olägenhet, om de ej finge inflytta i Norge före den 15 juni. Enär å den svenska sidan tillgängliga upplysningar gingo i samma riktning, trodde man sig kunna träffa en uppgörelse på basis af desamma^ därvid man likväl förbehöll sig rätt till närmare utredning. Det torde då vara klart, att vid denna utredning samma synpunkter böra vara af görans bedömande som de, hvilka påverkade öfverenskommelsens innehåll.

Ordet "nödvändighet" måste naturligen tolkas under hänsyn tagen till de lappars och renars hittillsvarande lefnadsförhållanden, om hvilka här är fråga. Man måste utgå ifrån, att dessa lappar med bibehållande af nuvarande lefnadssätt och vanor icke för framtiden få det sämre ställt för sig än hittills. Sålunda måste det anses föreligga en nödvändighet till öfverflyttning före den 15 juni, om ett fördröjande af öfverflyttningen till denna tid exempelvis skulle nödvändiggöra en väsentlig ändring af deras lefnadssätt, skulle nödvändiggöra en förflyttning till andra trakter, skulle förorsaka minskning i deras renstock eller förorsaka kostnader, med hvilka de hittills icke varit betungade.

Icke heller den norska uppfattningen rörande bevisbördan kan biträdas från svensk sida. Härom anföres i den norska inlagen å sid. 109, att det ligger i sakens natur, att Sverige har bevisbördan för, att det är nödvändigt för de svenska lapparne att flytta in i Norge före den 15 juni, när det på basis af påstådd nödvändighet begär förändring i Karlstadskonventionens bestämmelser om inflyttningstiden. Härvid erinras, att Karlstadskonventionens bestämmelser icke äro affattade i sådana ordalag, som gifva anledning till några bestämda slutsatser om beviskyldigheten och dess fördelning mellan parterna. Det säges nämligen, att Sverige äger rätt att till skiljedomstol hänskjuta frågan, om och i hvilken utsträckning det må vara nödvändigt för de svenska lapparne att oberoende af ovanliga väderleksförhållanden företaga flyttningen öfver till Norge före den 15 juni, i hvilket fall skiljedomstolens afgörande skall lända till efferrättelse. Det är sålunda utredningen och bedömandet af vissa sakförhållanden — hvilka inverka på frågan om tiden för öfverflyttningen — som öfverlämnas till skiljedomstolen. Det angifves ej ens, att skiljedomstolen som konsekvens af sin pröfning skall uttala sig om ett eventuellt rättsanspråk på öfverflyttning före den 15 juni, enär man tydligen utgår

ifrån, att sådant anspråk är själfklart till den omfattning, hvari domstolen angifver behof af öfverflyttning före berörda tid förefinnas. När sålunda kärnan i skiljedomstolens uppgift ligger i utredning och bedömmande af vissa faktiska förhållanden och då den grundöfverenskommelse, hvarpå skiljemannaförfärandet stöder sig, icke gifver anledning till något annat, måste det därför anses, att i förevarande fall icke någon speciell bevisbörd är lagd på någondera parten i den mening, att han, vid äfventyr att se sina påståenden underkända, skall på hvarje relevant punkt åstadkomma ett visst mått af bevisning. Parterna hafva visserligen intresse u.taf att förebringa utredning och bevisning och lära väl icke heller underlåta att begagna sig af möjligheterna härtill, men själfva frågan ligger i domstolens hand, hvilken har att döma efter sig företeende omständigheter och sannolikheter.

Hvad här ofvan blifvit anfördt om den förutsättning rörande beståndet af existerande förhållanden, från hvilken man måste utgå, har sin särskilda tillämpning vid granskning af den norska inlagans uppgifter och omdömen rörande de svenska renbetesstrakternas tillräcklighet (sid. 98 ff.). Här anföres till en början rörande Karesuando och Jukkasjärvi (sid. 101), att vid en jämnare fördelning af renen mellan de två socknarna dessa kunde gifva föda för alla deras renar jämväl under tiden 1 maj — 15 juni. Detta påstående stöder man på de norska subkommitterades från 1908 dagbok och berättelse. Från svensk sida, bestrides emellertid, att något vitsord tillmättes berörda dokument och deras utfärdare. Gent emot deras uppgifter åberopas de utlåtanden, som afgifvits af de svenska ledamöterna i subkommittén. Rörande Karesuando anföra dessa (sid. 22, 23 och sid. 38, 39 i deras berättelse): "Vid den undersökning, som kommittén verkställt å ifrågavarande vårbetesmarker ofvan gränsen för vinterbetesmarkerna under juni och juli månader, har laftillgången allestädes befunnits vara så ringa, att dessa marker egentligen borde uteslutande reserveras till höstbetesmarker, för hvilket ändamål de ock årligen tagas i anspråk, ofta äfven under barmarkstid, af hela den från Norge återvändande renmassan. Dessa lafmarker blifva sålunda i regel skattade tvenne gånger om året; laf tillgången å dem är ock i följd däraf, som sagdt, synnerligen minimal. — — — De få trakter med gräsväxt, äfven denna framkommande först *efter den 15 juni*, som kunnat iakttagas inom de notoriska vinterbeteslanden, kunna naturligtvis icke ifrågakomma som sommarbetesland, all den stund de kringliggande lafmarkerna ej blott däraf skulle skadas, utan inom kort helt tillintetgöras såsom vinterbetesland.- — — — De egent-

liga vår- och höstbeteslanden inom socknen äro sålunda belägna väster om en linje, dragen från Naimakka fjällstuga till Tavaeno och därifrån till sockengränsen vid Pedtjovare eller med naturlig gräns af Ainevarpenjoki, Kaskasjoki, Lainio älf, Tavaeno samt Tavajärvi och en å öster om Selkävare. Huru stort området ofvan denna gräns än synes vara, innefattar det dock ej på långt när tillräckliga vårbetesmarker för socknens renar under tiden från den 1 maj till den 15 juni, enär lafförekomsten är ytterst ringa och därtill i aftagande och den, som förefinnes, dessutom på många ställen är oåtkomlig för renen i följd af vinterns af fjällstormarna hårdt tillpackade snö. Någon växtlighet af gräs eller andra örter af något slag, med hvilka renen kunde lifnära sig, förekommer själfsgadt ännu mindre under denna tid. Äfven om denna skulle framträda ens i förra hälften af juni, är densamma likväl af föga betydelse, då det endast är vid de stora älf varna och möjligen inom rengårdarna sådan fläckvis förekommer.- — — — — Af vår undersökning och de upplysningar vi därunder erhöilo framgår tydligt, att å detta område intet större antal renar kan finna bete än som f. n. plägar där kvarhållas om våren ända till midten af juni, nämligen 8,000 à 12,000 djur, till största delen handjur, hvilka afskiljas, innan renkorna släppas öfver till kalfningsplatserna på norskt område." I fråga om Saarivuoma i Jukkasjärvi yttra de svenska subkommitterade (sid. 40) bl. a.; "Någon möjlighet att här hålla renar på bete och med framgång vakta dem under kalfningstiden kunde vi ej finna för handen. Lapparne äro ovillkorligen beroende af inflyttning till de norska distrikten från den 1 maj." Om Talma byalag yttra samma kommitterade: "Betestillgången tvingar sålunda minst hälften af detta byalags renar att söka lämpliga kalfningsplatser och sommarbeten inom Norge".

Hvad som från svensk sida kan erkännas, det är, att frågan om tillgången på bete och kalfningsplatser inom norra delarne af Karesuando samt nordvästliga delarne af Jukkasjärvi har relevans för föreliggande fråga om tiden för öfverflyttningen. Däremot bestrides, att för denna frågas bedömande får tagas någon hänsyn till betestillgång eller andra förhållanden vare sig inom öfriga delar af nyssnämnda socknar eller inom andra trakter i Sverige. Skälet härför har angifvits i det föregående och ligger däruti, att renskötseln skall fortgå på samma sätt som hittills, så att sålunda hvarken några inskränkningar däri skola behöfva ifrågakomma eller några förflyttningar af lappar och renar från deras gamla visten och vägar skola behöfva ske.

Denna ståndpunkt rubbas icke genom hänvisning till överenskommelsen af 1907 rörande vissa gemensamma undersökningar angående renbetesförhållandena. I den norska inlagan (sid. 99) åberopas,

att den undersökning, hvarom man kom öfverens, äfven skulle inbegripa frågan om, huruvida en möjligen nu befintlig nödvändighet för inflyttning före den 15 juni kunde helt eller delvis aflägsnas genom lämpliga åtgärder från svensk sida, som icke medföra kränkning af lapparnes välfärd, särskildt med hänsyn till deras renskötsel. Mot denna argumentering anmärkes emellertid, att vid berörda öfverenskommelse uteslutande afsågs en utredning rörande möjligheterna att inom *det af hvarje lappsamfällighet sedan gammalt disponerade område* vidtagna åtgärder, som kunde vara egnade att trygga lapparnes ställning. Däremot hade man icke en tanke på att ordna förhållandena genom förflyttning af lapparne till andra trakter (dislokationer). Öfverenskommelsen i fråga kan sålunda omöjligen åberopas såsom något stöd för medgifvande från svensk sida till dylikt.

Hvarje försök att lägga denna öfverenskommelse till grund för argumentation i framtida tvister blef för öfrigt utesluten genom bestämmelsen, att, såsom orden lyda, ”genom att göra förestående frågor till föremål för gemensamma undersökningar har icke något af rikena erkänt, att dessa frågor äro relevanta med hänsyn till tolkning af de mellan rikena gällande traktater angående renbete, hvarför hänskjutande af dessa frågor till de här föreslagna undersökningarna ej heller skall innebära prejudice för en eventuell skiljedom.”

Den här ofvan framhållna synpunkten om nödvändigheten att granska föreliggande fråga med den utgångspunkt, att närvarande förhållanden i öfrigt skola bestå, har blifvit förbisedd, då man i den norska inlagan (sid. 102) — under erinran, att medlemmarne i subkommittén befarit endast en del af Karesuando och Jukkasjärvi socknar — uttalar den förmodan, att de icke befarna delarne af dessa socknar skulle kunna nära ett lika stort antal djur som de befarna och det därför till och med efter svensk uppskattning vore allt skäl antaga, att i verkligheten icke förefinnes någon nödvändighet för inflyttning tidigare än 15 juni. Berörda uttalanden från norsk sida röja emellertid något mera än förbiseende af en utgångspunkt i den närvarande sakfrågan. De måste bero på obekantskap med själfva sakförhållandena eller bristande förmåga att rätt bedöma dem. De af subkommitterade icke befarna delarne af Karesuando äfvensom med ringa undantag de icke befarna delarne af Jukkasjärvi äro ju uteslutande vintertillhåll för dessa socknars renar och ingå såsom sådana som ett led i systemet af betesmarker. Af orsaker, hvilka äro i det föregående angifna, kunna renarna ej stanna å dessa marker öfver våren och sommaren. Detta

blef erkänt äfven från norsk sida genom den instruktion, som af 1907 års renbeteskommission meddelades subkommittén för dess undersökningar inom Karesuando och Jukkasjärvi år 1908. I hufvudinstruktionen för denna kommitté (jfr de svenska medlemmarnas berättelse sid. 1) angifves, att på stället skulle noggrant undersökas de delar af Norrbottens läns lappmarker, som kunna antagas vara tjänliga till renbete vår och sommar för de svenska flyttlapparne. Då vid subkommitténs sammanträde i Karesuando kyrkoby den 20 april 1908 det visade sig, att dess svenska och norska ledamöter hade olika uppfattning af instruktionens tolkning med hänsyn till spørgsmålet om undersökningarnas territoriella utsträckning inom Karesuando, blef detta spørgsmål underställt renbeteskommissionen, som i skrifvelse den 8 maj 1908 meddelade, att undersökningen i Karesuando skulle utsträckas nedöfver till en linje, som tänktes dragen mellan Maunu och Sämäräinen. (Jfr de norska medlemmarnes i subkommittén berättelse, sid. 10). Vidkommande undersökningarna inom Jukkasjärvi enade sig subkommitténs samtliga ledamöter om att föreslå deras utsträckande till en linje, dragen från Sämäräinen till Kalixfors, hvilket förslag bifölls af den stora kommissionen i skrifvelse den 8 juli 1908 (jfr den norska berättelsen, sid. 10).

Lika orimlig, som den tanken är, att man skulle under våren och sommaren kvarhålla renarna i Karesuando och Jukkasjärvi helt eller delvis på vinterbetesmarkerna i de nedre delarna af dessa socknar, lika orimlig ter sig den från norsk sida framkastade tanken att flytta de renar, om hvilka här är fråga, till andra trakter i Sveriges lappmarker. I detta hänseende återopas i den norska inlagen (sid. 103) ett uttalande af Landshöfding H. A. Widmark. För att få en rätt uppfattning om, hvad denne från norsk sida med förkärlek återopade sagesman i förevarande fall afsett, torde vara nödvändigt här intaga ett något fullständigadt citat af hans yttrande, hvarutaf i den norska inlagen uteslutits Torne lappmark, den enda, hvarom i nu förevarande fall är fråga. Widmark har, för såvidt angår Norrbottens län, till besvarande framkastat spørgsmålet, om det är "möjligt för de svenska lappar, som nu under sommaren låta sina renar beta på norskt område, att istället året om hålla dem i Sverige". "Då förhållandet är", anför han, "att de renar, som hela året om vistas i skogen, varda betydligt större än fjellrenarna, då dertill kommer, att de fjellrenar vanligen äro större och starkare utbildade, hvilka icke föras vidt omkring och till långt ifrån hvarandra belägna vändningspunkter på bete, än de, för hvilka detta sker, synes det, som man borde kunna antaga, att det vore ändamålsenligt om flyttningstågen

finge mindre utsträckning och om vistelsen inom Norge kunde undvikas, men sådant är emellertid icke öfver allt möjligt; ty *dels* är skogslandet uti Sverige numera så upptaget af bofaste, att der icke finnes utrymme för flere *skogsrenar*, *dels*, och detta är det väsentligaste skälet, äro sjelfva fjellen inom svenska området så olika till sin naturbildning i skilda delar af lappmarken, att de icke gifva lika möjlighet till renvård, icke lemna lika goda betesplatser, med ett ord icke i lika grad erbjuda det, som utgör vilkor för att renar skola hafva trefnad på ett land och der kunna hållas kvar. Fjellen i Luleå och Pite lappmark, synnerligast de som ligga på vattendelaren mellan Lilla och Stora Lule elf som mellan denna senare och Pite elf och de som ligga vid riksgränsen, dana ypperliga renbeten, emedan fjellsidorna bära en riklig vegetation af de gräs och små viden, som renarne älska, emedan dalarna äro djupt nedskurna, emedan fjellen uppgå i höga spetsar, emedan snö och is här och hvar på dem kvarligger, sommaren må vara huru varm som helst. Så är det icke i *Torne* lappmark (Karesuando och Jukkasjärvi socknar). Fjellen, som der icke nå någon betydlig höjd, bestå egentligen af stora sammanhängande plåtåer, å hvilka snön kvarligger in i Juli och som icke förete någon egentlig gräsvegetation utan förnämligast en sådan af renlaf. Vissa trakter af de närmast riksgränsen liggande delarne af Tromsö amt äro äfven likartade. Deraf kommer, att de delar af *Torne* lappmark, som utgöra dess egentliga fjell-land, och vissa sträckningar af de närmast riksgränsen liggande delarna af Tromsö amt icke annat än under den sista delen af sommaren och början af hösten erbjuda något dugligt renbete och att detta således måste för våren och den egentliga delen af sommaren sökas å lokaler, som genom sin bildning och sitt läge tidigare varda befriade från snö och omedelbart derefter beklädas med gräs. Sådana finnas i Tromsö amt, synnerligast å de stora näs, som ligga emellan de djupt i landet inskurna och i alla riktningar sig sträckande fjordarne, och för lapparnes i *Torne* lappmark existens är det alldeles nödvändigt att deras renar där få beta. — — — — —

Om än någon, i motsats till hvad här ofvan är yttradt, skulle påstå, att det icke är absolut nödvändigt för renskötselns fortvaro i *Torne* lappmark, att betesrätt för renhjordarna finnes uti Norge under vissa tider af året, så förutsätter detta åtminstone, att renantalet i denna lappmark skulle nedsättas till en ren obetydlighet mot det närvarande, ty det är redan nu så stort, att det endast med tillitande af bete i närgränsande kustsocken Pajala är möjligt under en del af året framföda detsamma och renlafmark erna, använda till renbete under sommaren, skulle om några år upphöra att vara dugliga till renbete.”

Äfven hvad beträffar den norska, med stöd af Widmarks uttalanden gjorda framställningen rörande särskildt för sig Gellivare, Jokkmokks och Arjeplogs socknar, är denna ofullständig och vilseledande, men enär en närmare utredning rörande dessa socknar icke har betydelse i förevarande sak, anses icke nödigt här närmare ingå på detta ämne.

För påvisande af möjlighet till dislokationer hafva ytterligare (sid. 104) anförts ett uttalande af von Düben rörande Jokkmokk, Arjeplog och Gellivare samt den svenska lappkommitténs af 1882 uttalande angående Jokkmokk och Arjeplog. Hvarken dessa uttalanden eller det här ofvan från Widmark anförda yttrandet innefatta emellertid, att vederbörande tänkt sig eller föreslagit öfverflyttning till de nämnda lappmarkerna af lappar och renar från andra trakter, än mindre en prof ning af möjligheten af en sådan åtgärd. Som en dylik flyttning i hvarje fall ej med stöd af någon rätt kan påfordras från norsk sida, saknas anledning här upptaga dessa uttalanden till närmare behandling.

Det har i den norska inlagen jämväl hänvisats till ett uttalande, som tillskrifves Landshöfding Bergström, att i Enontekis skulle i enskild ägo finnas präktiga och ymniga betesområden, hvilka möjligen kunna af staten förvärfvas och utläggas till renbetesland åt nomadlapparne för att minska trängseln och möjliggöra finnärandet af så stort renantal som möjligt inom socknens egna gränser. Därest till grund för detta, ur en tidningsartikel hämtade meddelande verkligen legat några upplysningar från Landshöfding Bergström, hafva de blifvit på ett betänkligt sätt missförstådda. Därför talar det sakförhållandet, att inom Karesuando så jämförelsevis obetydliga arealer äro undandragna lapparne, att deras upplåtande till dem icke skulle bereda någon lättnad. — Jfr 1898 års svenska lag om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige, som gifver lapparne rätt att uppehålla sig med sina renar under hvarje tid af året inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ofvan odlingsgränsen äfvensom legaliserar deras urgamla sed att med sina renar uppehålla sig jämväl å enskildes ägor.

Äfven återopas i den norska inlagen, sid. 106, ett uttalande, som vid ett möte skulle hafva gjorts af kyrkoherden Karnell i Karesuando. Det torde erinras, att detta uttalande, som endast förordade en undersökning af renbetestillgången inom andra delar af lappmarken än Karesuando, i hvarje fall har föga bevisvärde i det hänseende, hvad det från norsk sida återopats, enär de renar, som kunna vinterfödas i Karesuando, efter en förständig hushållningsplan ändå måste stanna kvar där och på sommaren gå till Norge.

Det har i den norska inlagen icke närmare utförts, huru den tanken skulle realiseras, som lysar fram i det norska bemödandet att styrka, att i andra trakter af de svenska lappmarkerna än Karesuando, Jukkasjärvi, Vilhelmina, Sorsele och Tärna skulle finnas utrymme för flera renar än som nu lefva i dessa andra trakter. Man kan antaga, att den underförstådda meningen varit, antingen att de renar, om hvilka i denna tvist är fråga, skulle under tiden mellan den 1 maj och den 15 juni eller för någon del af denna tid förflyttas till Gellivare, Jokkmokk eller Arjeplog eller ock att samma renar eller större delen utaf dem skulle för alltid aflägsnas från sina nuvarande marker och förflyttas till de nämnda socknarna. Båda alternativen måste öfvergifvas inför den invändningen, att deras realiserande skulle innefatta ett frångående af den hufvudgrundval af bestående förhållandens fortvaro, hvarpå 1883 års lag hvilat. Till dessa bestående förhållanden hör, att å de svenska vinterbetesmarkerna fortfarande skola födas så många renar, som där få sitt uppehälle under vintern. Skulle man nu helt förflytta renstocken från Karesuando och öfre delarne af Jukkasjärvi, blefve det visserligen för de förflyttade renarne, därest de kunde hysas i de från norsk sida anvisade andra svenska trakterna, icke nödvändigt att gå till Tromsø amt, men sådan öfverflyttning blefve på samma gång äfven omöjlig icke blott under tiden 1 maj — 15 juni utan under hela året, och Tromsø amt blefve sålunda alldeles fritt från bördan jämväl under sommaren. Samtidigt skulle följderna blifva, att Karesuando och berörda del af Jukkasjärvi blefve med undantag för de ringa, spridda orter, som upptagas af nybyggen, alldeles öde. Man kan ju nämligen icke antaga, att nya renar finge komma in där, ty då skulle flyttningarna till Norge ånyo taga sin början. Hvad skulle f. ö. från norsk sida sägas, om till följd af en genom förflyttningen framkallad afsevärd ökning af renantalet i södra Jukkasjärvi, Gellivare, Jokkmokk och Arjeplog socknar öfverflyttningarna till Nordlands amt skulle tilltaga i omfång? Orimligheten af dessa konsekvenser ligga i så öppen dag, att man måste helt öfvergifva tanken på en dylik omflyttning.

Ännu orimligare skulle det ställa sig att omflytta renarna för viss tid mellan den 1 maj och den 15 juni. I slutet af april befinna sig Karesuando sockens renar i de öfre delarne därutaf, betydligt ofvan om linien Maunu—Sämäräinen. Saarivuoma och Talma renar i Jukkasjärvi befinna sig i trakterna norr och strax öster om Torneträsk. Afståndet fågelvägen ifrån Sämäräinen till närmaste punkt på Gellivares gräns är cirka 80 km., till närmaste punkt på Jokkmokks gräns cirka 160 km. och till närmaste punkt på Arjeplogs gräns cirka 240 km. Motsvarande afstånd från östra ändan af Torne träsk äro resp. Cirka

48, 116 och 192 km. Att förflytta renarne annorledes än därigenom, att de sjelfva vandra, är omöjligt. De vägar, de skulle gå, blifva naturligen vida längre än afståndet fågelvägen, och vandringen skulle till stor del gå fram öfver af andra renar upptagna marker, der nödigt bete saknades. När man sedan närmade sig 15 juni, skulle renarne, om man öfver hufvud taget ville begagna sig af rätten att gå till Tromsö amt, helt hastigt förflyttas tillbaka till Karesuando och Jukkasjärvi socknars gränstrakter emot Norge. Mera torde ej behöfva påpekas för att man skall inse det omöjliga — för att ej säga absurda — uti' en sådan anordning. Icke heller skulle den hafva från svensk sida gjorts till föremål för omnämnande, därest man icke hade anledning antaga, att den ingått i den norska åskådningen af frågan. Jfr i detta hänseende hvad som yttras i den norska inlagan å sid. 109 samt nederst å sid. 110 och sid. 113: "Undersøgelserne maa tilsigte at faa konstateret, hvorvidt de undersøgte Trakter i hvert enkelt Sogn" (sålunda bl. a. Gellivare, Jokkmokk, Arjeplog) "byder Tilhold og Underhold for Ren i Tiden fra 1 Mai til 15 Juni*" og i Tilfælde for hvilket Antal Ren."

I fråga om undersökningarnes territoriella utsträckning inom Sverige har man från norsk sida stannat vid att påyrka sådana undersökningar af hela Enontekis socken (=Karesuando), hela Jukkasjärvi och Pajala socknar samt hela Gellivare, Jokkmokks och Arjeplogs socknar. Man anser sig visserligen icke hafva något *omedelbart* intresse för den nu föreliggande frågan af dessa undersökningar, enär bevisbördan skulle ligga på svensk sida och bland annat innefatta utredning därom, att Sverige icke kan under tiden 1 maj—15 juni föda de till Tromsö amt gående renarna på trakter i Sverige utanför Karesuando, Jukkasjärvi, Vilhelmina, Sorsele och Tärna, men man anser nödigt, att för skiljedomstolens egen skull och för öfvertygande af utomstående en utredning äger rum i berörda hänseende och omfattning. Härtill anmärkes, att det första hithörande spörsmål är, hvad som är relevant för den föreliggande tvistefrågans afgörande, eller med andra ord, hvad som med hänsyn till bestående rättsförhållande mellan parterna bör få utöfva inflytande på sakens afgörande. I detta hänseende kan från svensk sida icke med tillräcklig skärpa framhållas, att möjligheten till s. k. dislokationer inom svenskt område icke får i förevarande fråga, där man står på den grund, som skapats genom 1883 års lag, utöfva något inflytande. För hvarje allvarligt tänkande svensk såväl som norsk

* Kursiveradt här.

man bör endast det kunna framstå som fritt, som hygges på skäl, hvilka höra till saken. För de svenska lapparne i Karesuando, Jukkasjärvi, Vilhelmina, Sorsele och Tärna socknar skulle en förflyttning till tindra trakter te sig som en obillighet; ty den skulle för dem under alla förhållanden medföra mångahanda vedervärdigheter, förluster och obehag, ej blott under förflyttningen, utan äfven i deras nya förhållanden.

Då nu efter svensk uppfattning frågan om möjligheterna af en dislokation icke får utöfva något inflytande på tvistefrågans bedömande, motsätter man sig på det bestämdaste, att de ifrågasatta undersökningarna utsträckas till andra områden än de delar af Karesuando och Jukkasjärvi socknar, hvilkas undersökande från svensk sida redan påkallats. Vidkommande särskildt det norska yrkandet om undersökningar inom Pajala erinras, att äfven sådana skulle vara betydelselösa för sakens bedömande. En del af de renar, om hvilka här är fråga, hafva sina vintervisten i Pajala, men ingen enda har hittills vistats där under våren och sommaren. I senare hälften af mars månad börja de vandra mot norr och befinna sig i slutet af april med karesuandorenarne i allra nordligaste delen af Karesuando. Att nu för en och en half månad flytta dem tillbaka till Pajala, äfven om där då finnes bete, för att sedan åter föra dem till norska gränsen är ju en omöjlighet.

I fråga om skälen för de svenska yrkandena rörande undersökningsområdets sträckning inom Karesuando och Jukkasjärvi hänvisas till hvad därom blifvit anfördt i den första svenska inlagan, innefattande, att de delar af Karesuando och af Jukkasjärvi på öfre sidan Torne älf, som undantagits från undersökningar, äro vinterbetesmarker, äfven som att detta blifvit från norsk sida erkänt.

Till de sakliga skäl, hvilka stödja den svenska sidans ståndpunkt i *fråga* om utsträckningen af territoriella undersökningar, komma äfven andra, hvilka blifvit i den första inlagan angifna. Utsträckta undersökningar föranleda en afsevärd och onödig ökning af kostnaderna. Äfven förlänges därigenom hela procederet och därmed det interimistiska osäkerhetstillståndet för lapparne.

Äfven från Vilhelmina, Sorsele och Tärna socknar hafva svenska lappar och renar sedan gammalt plägat flytta öfver på norska sidan och söka bete inom Nordlands amt. Till stöd för riktigheten af detta påstående åberopas de utredningar, hvilka åstadkommits af Prof. Wiklund i hans förut anförda arbete "De svenska nomadlapparnes flyttningar till Norge", och särskildt de upplysningar, som lämnas å sid. 14 f.,

af hvilka framgår, att under 1600-talet en del lappar från Rans och Vapstens lappbyar i nuvarande Sorsele och Tärna socknar uppeholle sig på den norska sidan.* Man jämföre äfven (med ledning af sakregistret II: 493 f.) Dok. saml. II: 228 ff., 231 f 239 f 289 291. De direkta upplysningarna från denna tid äro emellertid relativt sparsamma. Fullständigare meddelanden rörande dessa trakter erhållas ur de Schnitlerska protokollen för tiden framemot det 18:de århundradets midt (jfr Dok. saml. med ledning af sakregistret II: 497 ff.). I Wiklunds åberopade arbete, sid. 23—30, göres en sammanställning af de viktigaste bland dessa, och å sidan 49 sammanfattar Wiklund det resultat, hvartill de leda, med följande ord: "Ett studium av våra källor visar således, att omkring mitten av 1700-talet fjällappar med sina renar för en längre eller kortare tid av sommaren överflyttade till nuvarande Nordlands amt, där de upptogo ett så gott som fullständigt sammanhängande, mer eller mindre brett område utefter riksgränsen ända från amtets sydligaste punkt till dess nordligaste.

I söder började deras område på norra sidan av Börgefjeldets stora fjällmassiv, över vilket gränsen till nuvarande Nordre Trondhjems amt går. Det sydligaste beteslandet uppgavs sträcka sig omkring tre mil "fra Susen Elv i væster til Krudfield østen for Onkervandet i øster", men det bör då i väster ha sträckt sig även till fjällen på Susenälvens västra sida; eljes vore tre mil en allt för överdriven siffra.

Härifrån går den västra gränsen för lapparnas område upp till Rös-vandet, i vilket de hade fiske. Även till fjällen på sjöns västra eller åtminstone nordvästra sida synas de ha gått, att döma av att Bleikvandet hörde dem till. Norr därom ligga de stora Oksfjeldene eller Oks-tinderne, där många lappar vistades. Deras område omslöt vidare Akersvandet och Akersfjeldet, varefter dess gräns synes ha böjt något mot öster och, på avstånd följande den nuvarande riksgränsen, omslutit Kalvandet och norr därom Kjerringfjeldet söder om Virvasälvens inlopp i Ranenälven. Här var norra gränsen för de lappar, som skattade till både Norge och Sverige och som i samband med gränsregleringeningo välja mellan att tillhöra det ena eller andra riket."

Det erinras, att nu beskrifna norska landsträckor äro de, som gränsa till nuvarande Västerbottens län efter hela dess sträckning mot Norge, och innefatta de norska trakter, till hvilka renarne från Vilhelmina, Tärna och Sorsele socknar i våra dagar, på det hela taget lika som förut,

* Det är ganska betecknande, att de svenska lappbyarne Ran och Vapsten hafva samma namn som de trakter i Norge, hvilka deras lappar och renar besöka Ran och Vefsen). Detta, om något, tyder på en liflig förbindelse i äldre tider mellan ifråga varande trakter på ömse sidor gränsen.

ställa sina vandringar. De lappar, som vid tiden för gränsregleringens verkställande innehade sommarskatteländ på båda sidor om den nya gränsen utan att hafva vinterskatteländ på någondera sidan, fingo, för beredande af ordning i de statsborgerliga förhållandena, jämlikt kodicillens § 4 välja att blifva endera sidans undersåtar, men deras gamla behof att flytta mellan markerna å ömse sidor gränsen upphörde därmed icke, och därför togs det också tillbörlig hänsyn härtill genom den flyttningsrätt, som tillerkändes dem genom kodicillens § 10.

Det gamla bruket, att lapparne från vissa trakter af Västerbottens läns lappmarker flyttade in i Norge, har äfven hållit i sig under tiden efter det 18:de århundradets midt. Härom lämnar Wiklund upplysningar å sid. 97—129 i sitt arbete (jfr äfven Dok. saml. med ledning af sakregistret II: 517). Han kommer (sid. 127) till det resultat, att lapparnes betesmarker i Vefsen under tidernas lopp, så vidt man kan se, förlorat något i omfång, medan deras område i Rånen icke tyckes hafva undergått några väsentligare inskränkningar. Huru härmed än må förhålla sig, kan det icke skäligen bestridas, att lappar från Västerbottens läns lappmarker sedan äldre tider brukat och ännu bruka under viss tid af året flytta öfver till Nordlands amt. Äfven på dem har man sålunda att tillämpa bestämmelsen i § 3 i 1883 år slag, att lapparne äro berättigade att årligen med sina renar flytta in i det andra riket och uppehålla sig å de trakter, som de efter gammal sedvana hitintills hafva besökt. Det kan icke i förevarande sammanhang blifva tal om någon rubbning i det väsentliga i deras lif och vanor vare sig genom förflytningar eller andra mera genomgripande anordningar.

Vilhelmina, Sorsele och Tärna lappar uppehålla sig under vintermånaderna i de nedre, östliga och södra delarna af Västerbottens läns lappmarker. Mot våren, i april månad, börja de sina flytningar mot nordväst och äro i slutet af maj uppe i fjällen, delvis ända inne i gränstrakterna. Marken å den svenska sidan i fjällen är ännu vid denna årtid endast delvis bar, och skare å snön gör betet svåråtkomligt. Renarne kunna därför icke alla sammanhållas å mindre begränsade områden, utan måste sprida sig för att finna den knappa födan. Härunder drifvas de med naturnödvändighet öfver till Norge. Där är marken mera bar, och gräsväxten har börjat i fjälldalarna. De vid denna tid rådande västliga vindarne föra gräslukten öfver gränsen, och renarne, som på långa afstånd känna den, dragas af densamma till de norska betena redan i senare hälften af maj och början af juni. Äfven kan under en mycket varm vår och försommar inträffa, att solvärme, mygg och stingflugor drifva renen till de svalare norska fjällen redan i början af juni månad.

Det åt för utredning rörande nu angifna förhållanden, hvilka nödvändigöra en överflyttning från Västerbottens län till Nordlands amt redan före den 15 juni, som i föregående svenska inlaga begärts undersökningar inom ifrågavarande trakter, såväl på svenska som norska sidan.

Dessa undersökningar böra å den svenska sidan afse fjälltrakterna i Vilhelmina, Sorsele och Tärna socknar. Däremot bestrides, att de utsträckas längre å den svenska sidan, öfriga svenska marker, som besökas af dessa socknars renar, äro nämligen vinterbetesmarker, hvilka med upprätthållande af hittills bestående ordning för rendriftens utöfvande fortfarande skola och måste för detta ändamål bevaras.

Å den norska sidan böra undersökningarna omfatta Susendalens, Hatfjelldalens, Ildgrubens och Dunderlands distrikt. Dessa innefatta nämligen de trakter, dit Västerbottensrenar måste öfverflytta redan före den 15 juni.

Med stöd af hvad här ofvan blifvit anfördt vidhållas från svensk sida de redan förut framställda yrkandena om undersökningar dels af de trakter inom Karesuando socken, som ligga ofvan en linje, dragen från Maunu till Sämäräinen, och dels af den norra delen af Jukkasjärvi socken ofvanför de gränser, som bildas af svenska statsjärnvägen från riksgränsen till Torneträsk, Torneträsks norra strand, Torne älf ned till Jukkasjärvi kyrka och därifrån en linje, dragen till Sämäräinen. Jämväl vidhålles yrkandet om undersökningar inom fjälltrakterna i Vilhelmina, Sorsele och Tärna socknar äfvensom inom motliggande norska trakter till ofvanföre angifven omfattning. På här ofvan anförda skäl bestrides däremot från svensk sida, att undersökningarna inom Sverige utsträckas till några andra områden, än dem, hvilkas undersökande blifvit af Sverige begärdt. Vidkommande undersökningar inom Tromsö amt förbehålles Svenska Regeringen fortfarande rätt att, därest den så skulle finna lämpligt, framdeles få göra framställning i sådant hänseende.

De påståenden rörande hvad som skall undersökas och utredas, hvilka blifvit framställda i den svenska inlagan af den 28 juni 1909, vidhållas äfven, med erinran om hvad här ofvan blifvit anfördt om undersökningar rörande Vilhelmina, Sorsele och Tärna lappförhållanden.

Från norsk sida har yrkats, att undersökningarna skola verkställas af en af skiljedomstolen tillsatt kommitté, bestående af ett lika antal svenska och norska män, eventuellt förstärkt med en

person, som icke är vare sig svensk eller norsk undersåte, I betraktande af de erfarenheter, man under de sista åren gjort, synes det emellertid, som om icke några objektivt tillfredsställande resultat vore att vinna af ett dylikt samarbete. Därför vill man från svensk sida hemställa, att, därest och i den mån det låter sig göra, undersökningsnämnden får den sammansättning af främmande statsborgare, som förut blifvit från svensk sida förordad.

Stockholm den 28 september 1909.

Vördsammast

TEODOR ÅSTRÖM.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Tvistens föremål	1
Flyttningarne till Norge i äldre tid	2
Orsakerna till lapparnes flyttningar	11
Kodicillens innebörd, räckvidd och tillämplighet	22
Renbetningens förhållande till det norska jordbruket	29
Svenska renbetesförhållanden	33
Renbeståndet i Karesuando och Jukkasjärvi socknar i äldre och nyare tid	39
Nödvändigheten af öfverflyttning	41
Bevisskyldigheten	47
Norska påståenden om obehöfligheten af öfverflyttning före den 15 juni	48
Undersökningsområdet	55
Vilhelmina, Sorsele och Tärna lappar	57
Yrkandena	